MENGELWERK.

WELKEN GANG VAN STUDIE MOET MEN AANBEVELEN AAN JONGELINGEN, DIE OP HUN ACHTTIENDE JAAR DEN HULPONDERWIJZERSRANG VERKREGEN HEBBEN, EN OP HUN DRIEENTWINTIGSTE IN HET BEZIT VAN DEN HOOFDONDERWIJZERSRANG WENSCHEN TE ZIJN?

Het is welligt niet overbodig het standpunt aan te geven, van waar wij bij de beantwoording der vraag zijn uitgegaan. Wij hebben daarbij hulponderwijzers op het oog gehad, aan wie de ervaring reeds zal geleerd hebben, dat de verkregene bekwaamheden hun uit drie hoofdbronnen zijn toegevloeid, namelijk: *grondige studie*, *levendige opmerkzaamheid* en *dagelijks onderwijzen*.

Grondige studie. Men zegge niet, dat de wetenschappelijke kennis van den onderwijzer slechts oppervlakkig behoeft te zijn. Neen, de onderwijzer moet niet op den dorpel van den tempel der wetenschappen terugdeinzen. Indien hem de vermogens geschonken zijn om dien binnen te gaan, zorge hij slechts, dat, bij elke schrede, zijn enkels vaststaan. Hoe, als hij van de natuur een adelaarsblik ontvangen heeft, zou hij zich dan tot den gezigteinder van een mier moeten bepalen! Bovendien zal wel niemand beweren, dat een *grondig* onderwijs de vrucht van een *oppervlakkige* studie zijn kan. En volmondig beamen wij de woorden van den Schoolopziener in het 2de schooldistrict van *Zuidholland*: „Wie niet *grondig*

onderwijst, is ontrouw aan zijne roeping, en begaat een intellectuelen moord aan allen, die men aan zijn onderwijs heeft toevertrouwd." (1)

Levendige opmerkzaamheid. In de school, in de natuur, overal vindt de opmerker een geopend boek, waarin iets voor hem geschreven staat. Hij geloove echter niet, dat hij zonder ernstige studie het daarin vervatte kan verstaan. Zou de eenige NEWTON uit het vallen van een appel de wetten der zwaartekracht afgeleid hebben, als hij niet met de resultaten van diepe studie toegerust was geweest? Niet dan door grondige studie wordt de opmerkzaamheid vruchtbaar.

Dagelijks onderwijzen. Heerlijke gelegenheid om den blik te verhelderen en de stof te verwerken, die studie en opmerkzaamheid opleveren! Maar die stof moet dan ook in voldoende mate aanwezig zijn. Men heeft wel gezegd en elkander nagezegd: „In de school moet de stof bewerkt en verwerkt worden, dat zal vleesch en bloed aan het geraamte bijzetten." Doch wij beweren,

(1) Het grondig taalonderwijs verdedigd tegen Dr. J. PIJNAPPEL Gz., *van de Delftsche Academie;* door Dr. VAN WIERINGHEN BORSKI, *Districts-schoolopziener*, blz. 13.

In het verslag van de examens, in April 1860 te *'s Hage* gehouden, dat uit het *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage* in *de Wekker* van 4 Mei 1860 overgenomen is, vinden wij de volgende aanmerking, die wij, als hier volkomen gepast, nog willen aanhalen:

„De beginselen der levende talen, die moeten onderwezen worden, zijn de gronden, waarop voortgebouwd moet worden. De onderwijzer behoort dus die gronden behoorlijk te kennen, en even als in elk ander vak, mag van hem gevorderd worden, dat hij er meer van wete, dan hij ooit aan zijne leerlingen zal behoeven mede te deelen, want anders kan zijn onderwijs niet dan gebrekkig en onvolledig zijn."

dat een onderwijzer slecht zijn pligt kent, als hij door eigen studie niet zorg draagt om over meer dan een geraamte te kunnen beschikken. Hij moge in de school de stof bewerken en verwerken, het geraamte wordt een wandelend rif. Neen, hij moet een ligchaam van vleesch en vol bloed te zijner beschikking hebben, dat, met zijn geest doordrongen, een flink levend wezen wordt. — Voor één vak alleen beschouwen wij de school als de beste plaats tot studie. Een denkend leven daar zal vruchtbaarder zijn, dan schoonschijnende bespiegelingen over opvoeding en onderwijs. Nergens is het onderscheid tusschen theorie en werkelijkheid grooter, en in geen wetenschap wordt welligt met holler klanken geschermd dan juist in deze.

Wij nemen alzoo aan, dat de hulponderwijzer uit gemelde drie bronnen geput heeft en verder putten zal, en het is vooral voor het gebruik van eerstgenoemde bron, dat wij hem een geregeld diëet willen voorschrijven.

Zoo als de vraag geformuleerd is, hebben wij derhalve daarbij te letten op den gegeven tijd en den verlangden voorraad van kennis.

Omtrent het laatste punt willen wij Programma *A* met Programma *C* vergelijken, om na te gaan, welke kundigheden de hulponderwijzer zich in het tijdvak van vijf jaren zal moeten verwerven, om, met genoegzame hoop op goeden uitslag, zich aan het examen voor hoofdonderwijzer te kunnen onderwerpen. Uit die vergelijking blijkt, dat Programma *C* de volgende vermeerdering en uitbreiding van kennis vordert: in

N°. 1. het lezen van poëzij;

N°. 3. de *voldoende* kennis van de rededeelen, enz. moet *grondig* worden; begrip van het Nederlandsche

taaleigen en de figuurlijke taal; bovendien eenige bekendheid met de voornaamste voortbrengselen der Nederlandsche letterkunde, vooral uit den lateren tijd;

N°. 5. kennis der kromme lijnen en ligchamelijke figuren;

N°. 6. *grondige* kennis der evenredigheden en haar toepassing; het trekken van den vierkants- en cubuswortel; kennis der reken- en meetkunstige reeksen;

N°. 7. *heldere* kennis der wis- en natuurkundige aardrijksbeschrijving en van de staatkundige aardrijkskunde van vier werelddeelen;

N°. 8. algemeene en vaderlandsche geschiedenis in haar onderling verband;

N°. 9. bekendheid met eenige voorname verschijnselen uit de bewerktuigde en onbewerktuigde natuur;

N°. 10. leer der accoorden;

N°. 11. geschiedenis van opvoeding en onderwijs van den laatsten tijd. Bovendien zullen n°. 2 (schrift) en n°. 4 (voordragt en stijl), ofschoon in beide programma's in vrij gelijke bewoordingen vervat, zekerlijk in gehalte gewonnen moeten hebben.

Uit deze lijst blijkt duidelijk, dat er met den tijd gewoekerd moet worden. Dientengevolge hebben wij de volgende voorloopige opmerkingen:

Vooreerst vorderen, naar ons oordeel, n°. 1 (lezen) en n°. 2 (schrift) weinig of geen afzonderlijken studietijd. Het bestuderen van de vakken, in n°. 3 vermeld (Nederlandsche taal en letterkunde), gevoegd bij het bezit der bekwaamheden van Programma *A*, achten wij voor n°. 1 (het lezen) voldoende, terwijl het praktisch onderwijs en het schrijven van voorbeelden oefening genoeg voor n°. 2 (het schrijven) kan opleveren.

Vervolgens gelooven wij, dat aan n°. 4 (voordragt

en stijl) gevoegelijk de nummers 3 (Nederlandsche taal en letterkunde), 8 (geschiedenis) en 11 (opvoeding en onderwijs) dienstbaar gemaakt kunnen worden, door uit die vakken de belangrijkste stukken tot onderwerpen te kiezen van opstellen, en die te beschouwen als middelen om zich zelven te beproeven.

En eindelijk zouden wij het oplossen van rekenkunstige voorstellen en n°. 3 (Nederlandsche taal en letterkunde) over het geheele tijdvak verdeelen en het zelfs gedeeltelijk als uitspanning in rekening brengen. Voor het eerste (het oplossen van voorstellen) is een zekere mate van vaardigheid of behendigheid noodzakelijk, waarom wij een gedurige oefening zouden aanprijzen. Degelijke lectuur, steeds met het werkelijke doel voor oogen, en de gewoonte om op vast terugkeerende tijden, bijv. elke maand, in een stuk van den een of anderen beroemden schrijver dieper in te dringen, zal, onzes inziens, voor het laatste (taal en letterkunde) voldoen.

Van de nog overige vakken zullen, naar de vermoedelijk gevorderde gehalte der kennis, de nummers 6 (cijferkunst), 7 (aardrijkskunde) en 8 (geschiedenis) meer studietijd eischen dan de nummers 5 (vormleer), 10 (muzijk) en 11 (opvoeding en onderwijs).

Bovendien is de volgorde der verschillende studiën niet even doelmatig; de studie in het eene vak moet soms die in het andere noodwendig voorafgaan.

Uit dien hoofde komt het ons voor, dat de hulponderwijzer met n°. 6 (cijferkunst) zou moeten aanvangen; eensdeels omdat het zulk een geschikt middel aanbiedt om het verstand te ontwikkelen, anderdeels omdat het geheugen daarbij een ondergeschikte rol speelt, waardoor dit gedeelte minder dan het overige aan verloop onderhevig is.

Een *grondige* kennis der cijferkunst zonder algebra is echter een onmogelijkheid. Uit dien hoofde zouden wij de onmondige dochter steeds aan de hand der moeder laten gaan. De eerste toch heeft behoefte aan een veilige gids, en haar uitspraken verkrijgen geen kracht van waarheid dan door de bevestiging der laatste.

Daarop zouden wij een cursus van de beginselen der meetkunst laten volgen. Behalve dat door haar beoefening het mathematisch gevoel, die onbedriegelijke toetssteen der gedachten, ontwaakt, is, naar ons gevoelen, de in n°. 7 (wisk. aardrijksk.) geëischte *helderheid* van kennis eenig en alleen te verkrijgen. Die cursus moet evenwel, vooral om den weinig beschikbaren tijd, zoo kort mogelijk en dus voornamelijk op het doel gerigt zijn. Hij behoeft weinig meer te bevatten, dan hetgeen noodzakelijk is tot een grondige behandeling van deze drie hoofdzaken: 1°. de gelijkvormigheid der driehoeken, 2°. de meting der hoeken door bogen, en 3°. de hoofdgevallen der driehoeksmeting. Ook zou n°. 5 (de vormleer) daarin gemakkelijk kunnen begrepen worden.

Op dien deugdelijken grondslag zouden wij dan ook onmiddellijk daarna de kennis, in het eerste gedeelte van n°. 7 bedoeld (de wiskundige aardrijkskunde (1) willen bouwen, en daaruit zou men gereedelijk aanleiding kunnen vinden om tot het tweede gedeelte van dat nummer over te gaan.

---

(1) Aan de bestudering dezer wetenschap in al haar uitgestrektheid kan hier niet gedacht worden. De „*Korte Handleiding tot het gebruik der aardglobe, bij het onderwijs in de wiskunstige aardrijksbeschrijving; door* G. VAN HENNEKELER, *Math. et Phil. Nat. Cand.*" bevat de voornaamste zaken, die in dit vak bestudeerd moeten worden.

Voorts hebben n°. 7 (aardrijksk.) en n°. 8 (geschiedenis) zooveel punten van aanraking en ondersteunen elkander zoo krachtig, dat zij daardoor de al te zware taak van het geheugen voor een aanmerkelijk gedeelte verligten. Wij oordeelen dan ook, dat hiervan de meeste partij te trekken is, door ze op elkander te laten volgen. — De hulponderwijzer, dan aan historie-studie gewoon, zal zich te gemakkelijker daarna op n°. 11 (geschiedenis van opvoeding en onderwijs) kunnen toeleggen, om langs dien weg zijn opvoed- en onderwijskundige kennis te volmaken.

Daar vervolgens de eischen in n°. 9 (natuurkunde) zoo onbestemd zijn, is het schier onmogelijk, zich daartoe door een bepaalde studie voor te bereiden. Het lezen van wetenschappelijke blaadjes, die dergelijke onderwerpen behandelen, gevoegd bij een oplettende natuurbeschouwing en de beoefening van zeer beknopte leerboeken over de natuurkunde en natuurlijke historie, kan dienstig zijn, om den hulponderwijzer met de verklaring van vele natuurverschijnselen bekend te maken.

Eindelijk kan hij met n°. 10 (de leer der accoorden) den cursus sluiten.

Wij hebben hier nog bij te voegen, dat, naar onze meening, bovengenoemde cursus in vier jaren moet afloopen. Het vijfde kan dan besteed worden tot herhaling van het geleerde, een herhaling, hoogst noodzakelijk voor elk, die een examen te gemoet gaat.

Misschien zal men nog vragen, hoeveel tijd men dan voor elk vak moet afzonderen. Doch uit den aard der zaak is het onmogelijk, dienaangaande onveranderlijke bepalingen vast te stellen. Immers de duur dier tijdvakken behoort niet alleen afhankelijk te zijn van de

meerdere of mindere uitgebreidheid der verschillende studiën; ook de verhouding van het oordeel en het geheugen der individu's moet daarop een beduidenden invloed uitoefenen.

Maar hoe men ook den tijd onder de verschillende studiën moge verdeelen, en welke wijzigingen men in den aangewezen gang moge maken, wij meenen in allen gevalle aan de hulponderwijzers twee algemeene opmerkingen dienaangaande niet te moeten onthouden. Vooreerst zich niet in een chaos van allerlei vakken te verliezen, door alles te gelijk aan te grijpen, wetende, dat het wonder van zijn eeuw, de groote DE GROOT, daarop reeds gezinspeeld heeft met zijn antwoord, dat hij zijn kundigheden verkregen had door nooit meer dan één ding te gelijk aan te vangen; — en ten andere den kreits van een studievak niet al te ver uit te breiden, opdat degelijkheid niet aan veelheid opgeofferd worde. De hulponderwijzer zij daarbij gedachtig aan de overoude spreuk: „Wie te veel omvat drukt slecht" (Qui trop embrasse mal étreint).

De overhaasting in het onderwijs.

De overhaasting in het onderwijs — de overdrevene zucht om der leerlingen vorderingen te bespoedigen — is eene van die zaken, welke aan dat onderwijs zelf in zijn streven naar een edel en heerlijk doel, grootelijks in den weg staan. Te meer schade werkt zij uit, daar zij geen vijand van buiten, maar een kwaad in eigen boezem is. Zij heeft het voorkomen van ijver en vlijt; schijnbaar oefent zij op het onderwijs eenen bezielenden en levenwekkenden invloed uit: inderdaad is

zij een kanker, die er veelerwege de beste krachten van verteert.

Niet evenwel, dat het bedoelde kwaad ons onderwijs zou beheerschen. Zoo iets te beweren zou enkel het gevolg van onkunde en dwaze bedilzucht kunnen zijn. In tal van scholen wordt aan dien afgod niet geofferd, maar voert men de leerlingen op echt paedagogische wijze tot het doel, geen valsch goud voor echt goud veilende. Maar bij en niettegenstaande het vele bestaande goede wordt ook hier en daar het verkeerde gevonden, wel is waar bij uitzondering, maar toch ook als eene nog al te dikwijls voorkomende uitzondering. Tot bewijs beroepen wij ons enkel op de ervaring onzer lezers, en wijzen wij op menig ook nog in de laatste jaren uitgekomen leerboek en leerboekje voor de scholen, dat zijne plaats naast het vele goede niet verdient en aan de vervaardiging waarvan het denkbeeld ten grondslag schijnt te liggen, dat de school bestemd zij, om de leerlingen maar zoo spoedig mogelijk van vele en velerlei zaken kennis te doen nemen.

Het meest algemeen is wel de jagt op spoedige vorderingen in lezen en schrijven bij de aanvangsklasse. Aan dezen spoed worden andere oefeningen, welker bedoeling het is, der kleinen opmerkzaamheid op de naast omringende wereld te bepalen, niet zelden geheel of gedeeltelijk ten offer gebragt. Worden nu daarenboven de eerste beginselen dezer kunsten te vlugtig behandeld, dan is de schade dubbel groot en men verkrijgt zelfs datgene niet, waarnaar men zoo vurig haakt.

Op een dergelijk zelfbedrog loopt inzonderheid de poging uit, om door werktuigelijkheid het rekenonderwijs te bekorten. Welke wijzigingen in de methode dit leervak

ook toelaat, — altijd moet er door het aanschouwelijk en het uit het hoofd rekenen een hechte en breede grondslag voor het cijferen of schriftelijk rekenen gelegd worden; dit is een eerst en volstrekt vereischte. Een ander vereischte is, dat men bij het cijferen den leerling het oog steeds op de onderlinge afhankelijkheid der in de opgaven voorkomende getallen doe vestigen, opdat hij zich bij zijne uitrekeningen op duidelijk inzigt en niet enkel op een onbestemd gevoel van de analogie van voorgestelde gevallen moge gronden. Dit alles en wat meer tot een grondig rekenonderwijs gevorderd wordt, eischt intusschen veelvuldige en welgeregelde oefening, en door de grondigheid ter zijde te stellen, gelijk menigwerf geschiedt, kan men zich den te betreden weg aanmerkelijk bekorten; dit laatste evenwel niet anders dan tot groote schade voor den leerling, voor wien daardoor veel van het formele nut van dit leervak verloren gaat, terwijl nog bovendien van het aangeleerde weldra een aanmerkelijk deel bij hem zal vervloeijen.

De taalkunde. — De leerling moet leeren zijne moedertaal te verstaan en wel te gebruiken. Die kennis en bekwaamheid verkrijgt hij niet door werktuigelijk naam- en werkwoorden te verbuigen en te vervoegen, — zelfs niet door al ramende en radende tot eenige bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden te geraken, — evenmin door het van buiten leeren van een aantal grammaticale definities. Met dat al is dit juist de inhoud van het onderwijs in de moedertaal, zoo als het door menigeen begrepen wordt. Langer en moeijelijker is de weg, die hier in waarheid tot het doel geleidt. Naar dit doel staan de taaloefeningen niet gansch en al op zich zelve, maar ook met andere oefeningen in naauw verband. Het

vordert, dat bij het leesonderwijs met opzigt tot de leesstof eene langzame en zorgvuldige opklimming in acht genomen worde; zal anders het lezen dienen, om den leerling de begrippen, in de taal ter neder gelegd, eigen te maken, en hem eene aanschouwelijke kennis van de taalvormen en de zamenstelling van woorden en volzinnen bij te brengen. Maar ook bij die aanschouwelijke kennis, die vooralsnog voor een goed gedeelte weinig meer dan bloot gevoel is, kan het onderwijs het niet geheel laten berusten; eenigermate dient dat gevoel tot bewustzijn verhelderd, die aanschouwing tot begrip verwerkt te worden. Het is op dezen trap dat het taal- en redekundig ontleden en het verbuigen en vervoegen te huis behooren; in het algemeen, dat de onderwijzer zijne leerlingen moet uitlokken tot — en helpen bij de opsporing van het verband van woorden en volzinnen in kortere of langere stukken, — dat het aan verklaring en vergelijking van woorden en zegswijzen niet mag ontbreken, — en dat de leerling gelegenheid moet hebben tot toepassing en uitbreiding van het geleerde in welgekozen stijloefeningen. Van stijloefeningen gesproken: — het is zeker zoo heel moeijelijk niet, den eenigzins gevorderden knaap sommige vormen of eenige phrases, waarmede hij een opstel kan oppronken, eigen te maken, of hem tot het doen van ontboezemingen in brieven of andere stukken af te rigten; eene kunst, die menigeen in de oogen blinkt, maar die nogtans armoede aan gevoel en begrip in geenen deele vergoedt.

Voor elk leervak bestaat er naast de ware en doelmatige leerwijze eene andere, die schijn voor wezen geeft, en bij het volgen waarvan menigeen ten opzigte van eer en gemak zijne rekening vindt. — Met voorbij-

gang van de vormleer en het zingen spreken wij nog van het onderwijs in de geschiedenis, de aardrijks- en de natuurkunde. — De geschiedenis. Het is een gelukkig denkbeeld geweest, deze in de school aan te vangen met de mededeeling van tafereelen en schetsen; want zoo sluit zij zich het best aan de ervaring van den knaap aan. Bij lateren cursus kan en moet er dan eenheid en zamenhang in deze enkele deelen worden gebragt. Maar die beelden en schetsen dienen dan toch ook iets meer te zijn dan louter bijzonderheden, die zich in het geheugen aan bepaalde namen vastknoopen. De schets moet den persoon, van wien er sprake is, van die zijde voorstellen, van welke de leerling hem eenigermate kan vatten, en er moet licht van haar afstralen op den tijd, dien het geldt. Wat zal men zeggen van die leerwijze, die reeds voor zeer jonge kinderen van alles overhoop haalt en zich zelfs niet ontziet „de groote schimmen der vervlogene tijden tot kinderpoppen te verknippen!" Wat toch ook van eene leerwijze, die er maar op uit is, het hoofd des leerlings met een groot aantal namen en jaartallen op te vullen! — dorre beenderen, die door tusschengevlochten bijzonderheden eenen schijn van leven bekomen. Met dat al vindt deze methode, althans in de praktijk, hare voorstanders. — Iets dergelijks heeft er wel eens plaats met opzigt tot de aardrijkskunde. Zoo spoedig mogelijk gaat men er toe over, den leerling eene menigte van landen, steden, bergen, rivieren, kapen enz., vermeerderd met een aantal bijzonderheden van anderen aard in het hoofd te prenten. Welligt verklaart men ook wel, nog in dezelfde les, waarin men hem met de hoofdwindstreken heeft bekend gemaakt, de afwisseling der jaargetijden, als gevolg

van de helling van de as der aarde op den loopkring van deze om de zon. Zulk eene woordenkraam moet dan dienen om hem het „waar ben ik" eenigermate duidelijk te maken, — hem kennis van zaken en betrekkingen aanbrengen, — zijne opmerkzaamheid op hetgene zich voordoet, verhoogen, — zijn hart verwarmen en veredelen! — Wat de natuurkennis betreft — eerst in den laatsten tijd is eene meer opzettelijke behandeling van dit leervak op de scholen door de wet ten pligt gemaakt. Zeker bestaat ook hier voor den onderwijzer wel eenige verzoeking, om het nader gelegene — onze inlandsche planten en dieren of hetgene bij het graven van grachten en putten in den naasten omtrek valt op te merken, en wat van dien aard meer zij, — aan het vreemde en verwijderde te veel de plaats te doen inruimen; — schoon het aan den anderen kant, na het in het licht verschijnen van de *Handleiding tot de kennis der Natuur*, ten jare 1851 door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* uitgegeven, en van andere welgeschrevene stukken, aan aanleiding tot eene betere methode volstrekt niet ontbreekt. Aangaande de eigenlijk gezegde natuurkunde (de physica) mag men het er voor houden, dat deze bij het onderwijs wel eens wat te veel gedwongen wordt, haar ernstig karakter af te leggen. Beperkt men zich bij dit onderrigt tot een klein getal grondbegrippen, die men op den duur zoo goed mogelijk ontwikkelt, terwijl men den knaap de oogen opent voor de verschijnselen, die in het geleerde hunne toepassing vinden, — dan verrigt men zeker een hoogst nuttig werk; — een werk intusschen, welks uitkomsten geenen verblindenden glans vertoonen. Wij gelooven evenwel, dat men hier soms te veel toegeeft aan de zucht om

veel en velerlei op te disschen, zonder naar de mate van des leerlings vatbaarheid het verband der verschijnselen behoorlijk na te gaan. Zoo verschaft men dezen wel een middel tot pralerij en ijdel gesnap, en boezemt hem in schijn smaak voor de natuurwetenschap in, maar miskent de eigenlijke strekking van dit onderwijs.

Wie de zaak wel inziet vraagt, of er door dat jagen en drijven werkelijk groote vorderingen tot stand komen. Wij antwoorden: het tegendeel is waar. Wij beweren zelfs niet, dat de zucht om veel uit te werken steeds de eenige of voorname oorzaak is van het gebrekkige in de methode, dat wij hebben aangewezen; schoon het opschrift, aan het hoofd van dit opstel geplaatst, dit schijnt te vooronderstellen. Dat opschrift meenden wij als eene door het gebruik gelijkte uitdrukking te mogen behouden, zonder evenwel voor den waren aard der zaak, die het geldt, de oogen te willen sluiten. „Maar wordt er," zoo vraagt men veelligt, „ergens eene school aangetroffen, wier toestand met de gegevene schets geheel overeenkomt?" Wij gelooven het niet; maar zeker is het, dat nog op een te groot aantal scholen het onderwijs vele trekken van het gegevene beeld vertoont. Om de zaak goed te maken, beroept men zich soms op de eischen der praktijk in tegenstelling met die der theorie, alsof het uit een praktisch oogpunt ooit goed te keuren ware, den leerling met kundigheden te overladen, die, van wege het gemis aan innerlijk verband, voor een aanmerkelijk deel onbeteekenend zijn en spoedig weder vervloeijen. Zouden die namen en woorden, die, voor een deel althans, zelfs naauwelijks voorstellingen vertegenwoordigen, voor den leerling goede, bruikbare kennis zijn? Zou dat regelwerk in de rekenkunde hem

in het vervolg meer te stade komen, dan eene door oefening verkregene vaardigheid in het vergelijken der hoeveelheden? Zou dat werktuigelijk lezen, zoo hij daarbij geene woord- en zaakkennis en geen ontwikkeld gevoel van de zamenstelling van volzinnen en perioden voegt, of niet geleerd heeft op verband en zamenhang te letten, hem werkelijk van veel dienst kunnen zijn?

De schade, die de leerlingen op deze wijze lijden, spruit eigenlijk niet voort uit hetgene hun gegeven, maar veel meer uit hetgeen hun onthouden wordt. Te veel gegeven wordt hun eigenlijk niet. Op scholen, waar eene betere methode gevolgd wordt, komt men op den duur tot geene mindere hoogte, en ook daar worden de leerlingen met een aantal zaken en bijzonderheden bekend gemaakt; maar daar zijn deze, in innig verband met het geheel, in het onderwijs opgenomen, en bekomen daardoor waarde en beteekenis. Ook in de bespoediging van het onderwijs in dit of dat leervak ligt nog de grootste schade niet, maar daarin, dat de gansche inrigting van het onderwijs onder die zucht naar spoed en blinkende resultaten lijdt. Geheel het onderwijs wordt oppervlakkig en dient noch om verstands-ontwikkeling te bevorderen, noch om zedelijken ernst aan te kweeken. Het verwondere niemand, dat wij de zedelijke vorming op deze wijze met het onderwijs in verband brengen. Zeker is verstands-ontwikkeling nog iets anders, dan vorming des harten; maar daaruit volgt volstrekt niet, dat er tusschen die beide geheel geen verband zou bestaan. Wanneer de leerling aan naauwlettende opmerkzaamheid en met zijne jaren overeenkomstige inspanning zijner geesteskrachten gewend wordt, en zoo op sommige punten tot helderheid komt; dan geraakt in hem de

waarheidszin tot aanvankelijke ontwikkeling, en deze — zij is met den zedelijken zin vermaagschapt. De knaap ziet dan namelijk in die opklaring en dat bewustzijn iets, dat in zich zelf goed en van waarde is, en die erkentenis is van zedelijken aard, daar zij in hem het denkbeeld levendig maakt van eene wet, die niet op willekeur gegrond, maar in zich zelve goed en onschendbaar, hem tot een regel voor zijn streven zijn moet. Wij beweren niet, dat hij zich dit alles vooralsnog onderscheidenlijk voor den geest stelt, maar wij zeggen, dat het gevoel daarvan niet geheel kan uitblijven. Nog duidelijker valt de zedelijke invloed van een degelijk onderwijs in het oog, wanneer men den blik op den inhoud van ons onderwijs werpt. Immers worden daarin veelvuldige elementen gevonden, die eene aesthetische en godsdienstige zijde aan de waarneming aanbieden; maar tot de waarneming daarvan wordt de leerling niet gebragt door woordenspel en ijdel geklap. Nog meer! Men mag zeggen, dat de door ons voorgestelde verkeerde handelwijze eenen bepaald schadelijken plooi aan de beschouwings- en denkwijze, met één woord aan het geestesleven des kweekelings geeft. Die oppervlakkigheid, dat onnadenkend oordeelen naar toevallige indrukken, waarbij van lieverlede zich valsche beschouwingswijzen en vooroordeelen in de ziel vastzetten, — dat zonder inspanning naar regels werken; — het wordt gewoonte en levert eenen hinderpaal ook voor latere ontwikkeling op; het bindt en verlamt den geest, en niet dan het minst, als het daarin eenen schijn van krachtig leven doet geboren worden.

Wat de oorzaken van de verkeerdheid, waarover wij handelen, aangaat, — wij gaven reeds eenen wenk, om

de zucht naar spoedige en groote vorderingen niet voor de eenige oorzaak in dezen te houden. Zeker is zij evenwel eene voorname oorzaak. Niets is natuurlijker, dan dat de onderwijzer den ouders zijner leerlingen genoegen wenscht te geven, en hierin is zeker op zich zelf niets kwaads gelegen. Maar verreweg het kleinste deel der ouders hebben eenig juist begrip van het doel van het schoolonderwijs en van de vereischten der leermethode. Bijna algemeen is het hun wensch, dat hunne kinderen maar zoo spoedig mogelijk vooruit komen, en hier en daar handelt wel eenig lid van het schoolbestuur in denzelfden geest. Ligt is die drang van buiten van eenigen invloed; want — andere zaken, die hier in aanmerking kunnen komen, daar gelaten, — niet altijd staat den onderwijzer, al kent hij overigens zijne roeping, het groote doel van het onderwijs met dezelfde levendigheid voor oogen. Men mag het er voor houden, dat menig onderwijzer, die aanvankelijk den waren weg betrad, naderhand door vreemden invloed daarvan is afgeweken. Bij anderen ligt een gebrekkig inzigt in het doel en den aard hunner taak aan hunne verkeerde handelwijze ten grondе. Een jongeling, die als kweekeling zijne loopbaan als onderwijzer begint, komt er al ligt toe, de opeenhooping van vele en veelsoortige kundigheden voor eene zaak van groot gewigt aan te zien. Wel worden er aangetroffen, die in de diepte van hun bewustzijn een hooger doel voor de opleiding van den mensch iets duidelijker ontwaren; en de enkele vonken, uit de wisseling en wrijving van denkbeelden omtrent des onderwijzers roeping bij dezen ontsprongen, grijpen al spoedig rondom zich en worden in hen tot eenen verwarmenden, ja, — maar zij worden voor hen ook tot eenen verlichtenden

gloed. Behalve evenwel, dat ook voor dezulken de wijze van opleiding verre van onverschillig is, maken deze bevoorregte naturen de kleinste helft uit; de overigen hebben er meer bepaald behoefte aan, dat hunne roeping hun bij herhaling duidelijk worde voor oogen gesteld. En bij den onderwijzer, bij wien de kennis van het doel van zijnen arbeid niet met zijn gansche wezen is zamengegroeid, maar enkel in op zich zelve staande stellingen bestaat, werkt zij niet het volhardende streven uit, om zijn gansche onderwijs met dit doel in overeenstemming te brengen. Bij denzulke zijn theorie en praktijk geheel van elkander afgescheidene zaken. Niet overal nu vindt de kweekeling of de jonge onderwijzer aanleiding en gelegenheid tot eene studie, die met het wezen van zijne taak overeenkomstig, hem dit doel bestendig voor oogen houdt, en hem voor het vervolg wapent tegen verstorenden invloed van buiten. Integendeel wordt het kwaad, waarover wij spraken, hier en daar als bij overlevering voortgeplant. Mede zoude men, uit ons oogpunt de zaak beschouwd, de inrigting van sommige examens voor de onderwijzers wel eenigzins gewijzigd wenschen te zien. Niets is natuurlijker, dan dat de jonge onderwijzer voor die examens gereed zoekt te komen. Zij, die in dit opzigt op eigene wieken moeten drijven, schoeijen van lieverlede hunne gansche studie op de leest der examens. Ervaren zij nu, dat meermalen de veelweterij het best tot het doel geleidt, wat schiet hun dan over dan dit: hunne oefeningen hoofdzakelijk in geheugenwerk te doen bestaan. Men miskenne toch niet den invloed van de rigting van des onderwijzers studie in het algemeen op zijne denkbeelden nopens onderwijs en opvoeding in het bijzonder. Opvoed- en onderwijskunde zijn geene geheel op zich zelve staande

vakken van kennis; grondige kennis van eenig leervak leidt uit haren aard tot een juist inzigt in de leermethode, die het vordert. Wij achten de vragen over onderwijs en opvoeding op de examens volstrekt niet voor overtollig; desniettemin leert men den onderwijzer als zoodanig veel beter kennen uit het gehalte zijner kennis in het algemeen, dan uit het antwoord op eene vraag nopens deze of gene bijzonderheid van het onderwijs of de schoolinrigting.

Wat de middelen, om het aangewezene kwaad tegen te gaan, betreft, — eene goede opleiding van onderwijzerskweekelingen is daarvan wel het eerste en voornaamste. Die zaak wordt thans in ons Vaderland met eene zorg als nimmer te voren behartigd, en in dit opzigt is dus het uitzigt in de toekomst verblijdend. Mede is de tijd niet ver meer af, dat althans de *openbare* onderwijzers niet meer van de willekeur der ouders hunner leerlingen afhankelijk zullen zijn. Voorzeker eene groote aanwinst! — eene aanwinst evenwel, die de aanwijzing van het bestaande kwaad met zijne oorzaken en gevolgen geenszins overbodig maakt.

Methode en Tucht.

BOUWSTOF VOOR STIJLOEFENING.

(*Vervolg van bladz.* 393).

TUCHT.

I.

De schooltucht is de band, waaraan de schooljeugd, elken schooltijd, van het oogenblik, dat zij de school binnen treedt, tot dat, waarop zij die verlaat, voor

doen en laten gehouden wordt. Zij strekt niet slechts tot handhaving van de orde; maar, wegens de vatbaarheid van den mensch om zonder merkbare inspanning met zekere gemakkelijkheid te doen of te laten, wat meermalen gedaan of gelaten is, steunt zij tevens de betrachting van dezelfde christelijke en maatschappelijke deugden, waartoe de schooljeugd, onder het aanleeren van nuttige en gepaste kundigheden, wordt opgeleid. *Elke goede school is eenigermate een tuchthuis.*

II.

De schooltucht zal niet slechts milder kunnen zijn, naar mate de deugden, welker betrachting zij steunt, grooter aantrekkelijkheid bij de schooljeugd zullen verkregen hebben; maar ook naar mate haar verstandelijke vermogens door het onderwijs zelf zullen ontwikkeld zijn. Velerlei, zoo niet alle verkeerdheid en afdwaling toch is een gevolg van een gebrekkige verstands-ontwikkeling, die zich in allerlei ondeugd openbaart. (1) Er is een naauw verband tusschen *verstand* en *deugd; de wijze slechts betreedt de regte baan.*

III.

Om de schooltucht zooveel mogelijk aan haar doel te doen beantwoorden, is het volstrekt noodzakelijk in de school alles te vermijden, wat de schooljeugd in verzoeking zou kunnen brengen; veel te zwak om de ondeugd te bestrijden, bezwijkt zij, in verzoeking gebragt veelal, en elke bezwijking brengt zoo al geen schrede achterwaarts, dan toch een schadelijk stilstaan te weeg

(1) Zie Dr. J. J. DE GELDER, *Methode en Tucht*, bladz. 61—64.

op het pad, dat men wil doen betreden. *Verzoeking der jeugd is gruwzaam geweld.* (1)

IV.

Geen verzoeking werkt nadeeliger dan die ontstaat uit de ongelijkmatige toepassing der schooltucht. De band, waaraan men de schooljeugd legt, moet wel niet sterker worden toegehaald, dan haar krachten dit gedoogen; maar toch heden even verbindend zijn als gisteren, en voor allen dezelfde.

V.

Zal de schooltucht altijd dezelfde zijn, dan moet zij verzekerd worden tegen elken aanval, dien de schooljeugd zich tegen haar veroorlooft. Zijn nu de afwijkingen der schooljeugd als aanvallen op de schooltucht te beschouwen, dan moeten dezen, ten spoedigste, zooveel mogelijk, onschadelijk gemaakt worden. De afwijkingen der schooljeugd in doen en laten vorderen dus voor het minst een vaderlijke berisping.

VI.

Voor de schooltucht bestaan er wel geen gevaarlijker vergrijpen, dan die zeker genot te weeg brengen ten gevolge van den ziekelijken toestand van het gevoel. Zulke vergrijpen worden te gevaarlijker, naarmate het zoet, dat zij doen smaken, een drijfveer wordt voor den wil. (2) Noch het onderwijs, noch een vaderlijke berisping is in staat zulke afwijkingen onschadelijk te maken; zij vorderen de smartverwekkende tuchtmiddelen, die men *straffen* noemt.

(1) Zie Dr. J. J. de Gelder, *Methode en Tucht*, bladz. 64 en 65.

(2) Zie Dr. J. J. de Gelder, *Wetenschappelijke grondbeginselen der theoretische en historische paedagogie.* Eerste deel, hoofdstuk VII, bladz. 135—156, en *Methode en Tucht*, bladz. 16—20.

SCHOOLNIEUWS.

Ontslag van den Heer Mr. H. U. HUGUENIN *als Schoolopziener in het achtste schooldistrict van* Friesland.

Op de voordragt van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken heeft Zijne Majesteit, bij besluit van den 19 Junij 1860, n°. 51, den Heer Mr. H. U. HUGUENIN, op zijn verzoek, te rekenen van dien datum, eervol ontslagen uit zijne betrekking van Schoolopziener in het achtste schooldistrict der provincie *Friesland*.

Tijdelijke waarneming van het achtste schooldistrict in Friesland.

Bij dispositie van den 20 Junij 1860, n°. 149, 5de afd., heeft Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken, ten gevolge van het aan den Heer Mr. H. U. HUGUENIN op zijn verzoek verleend eervol ontslag als Schoolopziener in het achtste schooldistrict der provincie *Friesland*, de tijdelijke waarneming van genoemd district te rekenen

van dien datum, opgedragen aan den Provincialen Inspecteur van het lager onderwijs.

Ontslag van den Heer Mr. F. B. CONINCK LIEFSTING *als- en benoeming van den Heer* H. BOOM *tot Schoolopziener in het eerste schooldistrict van* Drenthe.

Op de voordragt van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken heeft Zijne Majesteit, bij besluit van den 28 Mei 1860, n°. 58, met het einde dier maand, den Heer Mr. F. B. CONINCK LIEFSTING, op zijn verzoek, eervol ontslagen uit zijne betrekking van Schoolopziener in het eerste schooldistrict der provincie *Drenthe*, en, te rekenen van 1 Junij j. l., ter zijner vervanging, benoemd den Heer H. BOOM, te *Assen*.

Benoeming van onderwijzers voor de dienst in Nederlandsch Indië.

Op de voordragt van Zijne Excellentie den Minister van Staat, Minister van Kolonien, heeft Zijne Majesteit, bij besluit van den 8 Junij 1860, n°. 64, tot onderwijzers der derde klasse voor de dienst in *Nederlandsch Indië* benoemd de onderwijzers van den tweeden rang H. PLANTEMA, te *Winschoten;* N. POL, te *Sloten;* IJ. RUITENSCHILD, te *Harlingen*, en A. C. ULJÉE, te *Doetinchem*.

PENSIOENEN

door den Koning, krachtens de wet van 13 *Augustus* 1857 (Staatsblad n°. 103), *verleend aan eervol ontslagen onderwijzers en onderwijzeressen.*

(*Vervolg van de opgave op blz.* 486.)

Bij Koninklijk besluit van den 23 Mei 1860, n°. 53, is pensioen verleend aan J. G. Heuljman, zich noemende en schrijvende J. G. Heuman, gewezen hoofdonderwijzer te *Venlo*, ten bedrage van *f* 417.

Vrijstelling van zegel- en registratie-gelden voor de bewijzen, bedoeld bij art. 37, *litt. c., der wet op het lager onderwijs.*

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods*, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Staat en van Financien, van den 29 Mei 1860, n°. 26, registratie;

Gelet op art. 44 der wet van 3 October 1843 (*Staatsblad* n°. 47), en op art. 29 der wet van 31 Mei 1824 (*Staatsblad* n°. 36);

Herzien Ons besluit van 10 Junij 1858, n°. 57;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Vrijstelling van zegel- en registratie-regten te verleenen voor de bij art. 37 l° c der wet van 13 Augustus 1857

(*Staatsblad* n°. 103), bedoelde bewijzen, dat de acten van bekwaamheid en de getuigschriften van goed zedelijk gedrag van hen, die tot bijzonder schoolonderwijs of tot huisonderwijs zullen worden toegelaten, door Burgemeester en Wethouders der gemeente, waar het onderwijs zal gegeven worden, zijn gezien en in orde bevonden, mits op die bewijzen worde aangeteekend: Vrij van zegel en van het regt van registratie, ingevolge Koninklijk besluit van 1 Junij 1860, n°. 65.

En is Onze Minister voornoemd belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschriften zullen worden gezonden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en aan de Algemeene Rekenkamer.

Het Loo, den 1 Junij 1860.

(*Get.*) WILLEM.

De Minister van Staat en van Financien,

(*Get.*) VAN HALL.

Besluit van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 22 Junij 1860 *n°.* 59, 5*de afd., houdende verdeeling der som, voor schoolonderwijzersgezelschappen over het jaar* 1860 *toegestaan.*

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Gelet op het geldelijk bedrag, waarover, voor het loopende jaar, kan worden beschikt ten behoeve der schoolonderwijzersgezelschappen;

Gelet op het Koninklijk besluit van den 7 Augustus 1836, n°. 26;

Heeft goedgevonden,

1°. ten behoeve dier gezelschappen in de onderscheidene provincien over dit jaar toe te kennen het bedrag, achter iedere provincie uitgedrukt als voor die in

Noordbrabant	*f* 715	
Gelderland . .	550	
Zuidholland. .	550	
Noordholland.	660	
Zeeland. . . .	330	
Utrecht. . . .	475,	hiervan zijn *f* 200 bestemd voor de kweekschool voor onderwijzers te *Amersfoort*.
Friesland. . .	495	
Overijssel. . .	385	
Groningen . .	385	
Drenthe . . .	275	
Limburg . . .	440	
	f 5260	

2°. te bepalen, dat de vereischte ordonnancien voor de sommen, toegelegd aan de onderwijzersgezelschappen van elk gewest, zullen worden opgemaakt ten name van de Provinciale Inspecteurs van het lager onderwijs.

3°. En zal een extract der tegenwoordige resolutie worden gezonden aan elk der Inspecteurs voornoemd, met uitnoodiging om de verantwoording der gelden over 1839 toegestaan en, voor zooverre dit nog niet mogt zijn geschied, ook die over 1838, vóór of uiterlijk op den 15 Julij aanstaande aan het Departement van Binnenlandsche Zaken in te zenden, — terwijl gelijke extracten

tot informatie zullen worden toegezonden aan Gedeputeerde Staten der provincien.

's Gravenhage, den 22 Junij 1860.

Namens den Minister,

De Secretaris-Generaal,
J. Schröder.

NORMAALLESSEN.

ZUIDHOLLAND.

Op den 23sten Mei j. l. heeft door den Inspecteur van het lager onderwijs, vergezeld van den Districts-Schoolopziener, een onderzoek plaats gehad naar de vorderingen der leerlingen op de Rijks-normaallessen te *Gouda*.

Te 2 ure in den namiddag werd hiermede een aanvang gemaakt. Nadat de opening met gezang had plaats gehad, kwamen de teekeningen ter tafel. Hoewel dit onderwijs eerst sedert de maand Januarij aan de lessen is toegevoegd, mogten toch de daarin reeds gemaakte vorderingen eene gunstige getuigenis geven, en bleek uit het aantal vervaardigde teekeningen tevens, dat van deze lessen een vlijtig gebruik wordt gemaakt.

De behandeling der geschiedenis strekte vooral om te doen zien, welk begrip de kweekelingen zich daarvan aanvankelijk gevormd hebben. De vragen liepen hoofdzakelijk over de oude geschiedenis; van de nieuwe geschiedenis werd op verlangen van den Inspecteur het tijdperk van den dertigjarigen oorlog besproken; zoo mede eenige gewigtige punten uit de geschiedenis des Vaderlands.

De rekenkunde werd grootendeels voor het bord behandeld; de praktische bekwaamheid werd beoordeeld naar de opvatting van eenige rekenkundige voorstellen, door den Inspecteur uitgekozen en opgegeven.

Na eene tusschenpoozing van 4 tot 6 ure begon het onderzoek naar de vorderingen in de toonleer met eene praktische oefening der intervallen. Vooral kwam bij dit gedeelte van het examen uit, hoe de kweekelingen hunne denkbeelden van intervallen, tertsen, kwinten, toonschalen, enz. op het bord wisten voor te stellen.

Het lezen uit de Chrestomathie van ZEEGERS werd tevens dienstbaar gemaakt tot het onderzoek naar de vorderingen in de taalkennis.

Bij de vormleer werden behandeld: doel en gang van dit onderwijs, de ligchamen, netten van ligchamen, en berekeningen op aanschouwing gegrond.

Inmiddels was het reeds 9 uur geworden, en daar verscheidene kweekelingen, die niet in *Gouda* woonachtig zijn, nog eene voetreis huiswaarts af te leggen hadden, werd besloten, het onderzoek in de overgeblevene vakken: kennis der natuur, gewijde geschiedenis, en opvoeding en onderwijs, tot een volgende keer uit te stellen; terwijl het examen, dat over 't algemeen een zeer gunstigen indruk gemaakt heeft, en zoo wel voor de onderwijzers als de kweekelingen gunstig getuigt, met een tweetal driestemmige liederen geëindigd werd.

Op den 2den Junij l. l. zijn door den Districts-Schoolopziener en den hoofdonderwijzer der Rijks-normaallessen te *Gouda* de volgende vijf jongelieden, die zich tot het bijwonen dier lessen hadden aangemeld, geëxamineerd: P. C. SCHRIEK, B. BEGEER, H. C. J. C. CHRISTAN,

en P. KOPPENAL, allen van *Gouda*, benevens A. DE KOTER, van *Moordrecht*.

Daar zij voldoende blijken gaven van genoegzame bekwaamheid, om de normaallessen met vrucht bij te wonen, zijn, op voordragt van den Districts-Schoolopziener, de vier eerstgenoemden, alle kweekelingen op bijzondere scholen te *Gouda*, door den Inspecteur tot de lessen toegelaten, terwijl aan laatstgenoemden bovendien uitzigt is gegeven op eene gratificatie van *f* 25, zoo hij de lessen getrouw en vlijtig bijwoont.

Ten gevolge van het overlijden van den onderwijzer der gymnastiek en de onmogelijkheid om hem vooralsnog te vervangen wordt het onderwijs in dit vak voorloopig niet gegeven.

LIJST

der school- en huisonderwijzers en onderwijzeressen, die in het voorjaar van 1860 *examen afgelegd en acten van bekwaamheid verkregen hebben.*

I.

HOOFDONDERWIJZERS.

A.

Adrian, Dirk Benjamin, geb. 22 Febr. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang.

Auwen, Jan, geb. 13 Febr. 1837, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Muntendam, had den derden rang.

B.

Bick, Willem Cornelis, geb. 25 April 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rotterdam, had den derden rang.

Biermans, Hermanus Jozef, geb. 30 Mei 1827, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Melick, had den derden rang.

Borghardt, Willem Frederik, geb. 17 Dec. 1836, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Midwolde, had den derden rang.

Broekhuijsen, Mozes, geb. 1 Sept. 1834, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Naaldwijk, had den derden rang.

Buss, Geert, geb. 7 Maart 1836, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Veendam, had den derden rang.

C.

Claeren, Henricus Wilhelmus Hubertus, geb. 14 Febr. 1834, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Huijbergen, had den derden rang.

D.

Dehn, Hendrik van, geb. 19 Jan. 1833, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te 's Gravenhage, had den derden rang.

Doren, Willem Gerrit Jan van, geb. 4 Febr. 1836, geëxam. in Noordbrabant, onderwijzer te Genderen, had den derden rang.

E.

Ellerbroek, Udo Jacob, geb. 9 Aug. 1835, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Kiel-Windeweer, had den derden rang.

Ewijk, Aart van, geb. 27 Dec. 1836, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Culemborg, had den derden rang.

F.

Faber, Tjalke Hellema, geb. 23 Jan. 1837, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Franeker, had den derden rang.

G.

Gangel, Jan Hendrik Frederik, geb. 15 Febr. 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Schoonhoven, had den derden rang.

Geenen, Wilhelmus Joannes, geb. 13 Maart 1837, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Maastricht, had den derden rang.

Geurts, Willem Gerardus, geb. 17 Dec. 1831, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Tegelen, had den derden rang.

H.

Haarman, Christoffel Fredrik, geb. 28 Oct. 1834, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Hoogezand, had den derden rang.

Houtschilt, Abraham, geb. 21 Nov. 1835, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had den derden rang.

J.

Janzen, Jan Pieter, geb. 14 Dec. 1835, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang.

K.

Klooster, IJbe Jochems, geb. 25 Sept. 1836, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Uithuizermeeden, had den derden rang.

Knipscheer, Jan, geb. 30 Aug. 1836, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang.

Kolpa, Jan Andriesse, geb. 23 April 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Gorinchem, had den derden rang.

Kors, Jan, geb. 7 Febr. 1837, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Noordlaren, had den derden rang.

Kuijers, Frederik, geb. 31 Maart 1835, geëxam. in Drenthe, hulponderwijzer te Meppel, had den derden rang.

Kuipers, Pieter, geb. 30 Aug. 1835, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Zeerijp, had den derden rang.

L.

Lautenbach, Wijbe, geb. 27 Jan. 1837, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Kollum, had den derden rang.

Linsen, Jan Mathijs, geb. 19 Nov. 1836, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Maastricht, had den derden rang.

Lion Cachet, Carel, geb. 24 Nov. 1836, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang.

M.

Meenken, Jan, geb. 28 Jan. 1837, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Uithuizen, had den derden rang.

Meijer, Lucas Jans, geb. 9 Sept. 1836, geëxam. in Drenthe, hulponderwijzer te Assen, had den derden rang.

N.

Niesten, Jacobus Hubertus, geb. 16 Junij 1822, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Maastricht, had den derden rang.

Noordeman, Johannes Adrianus, geb. 13 April 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Brielle, had den derden rang.

O.

Oosten, Frederik van, geb. 5 April 1837, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had den derden rang.

P.

Poldermans, Matthijs, geb. 19 Nov. 1834, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Dordrecht, had den derden rang.

R.

Ravestein, Pieter Johannes van, geb. 16 Jan. 1833, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Delft, had den derden rang.

Rogge, Pieter, geb. 3 Sept. 1833, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Rijp, had den derden rang.

Ruiter, Harmen Jan de, geb. 18 Junij 1836, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Heerenveen, had den derden rang.

S.

Serton, Gerardus, geb. 23 November 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had den derden rang.

Smith, Alexander Paulus Frederik, geb. 31 Aug. 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had den derden rang.

Stans, Teunis Pieter, geb. 30 Jan. 1836, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Oosterhout, had den derden rang.

Stumpel, Bernardus, geb. 9 Aug. 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Delft, had den derden rang.

T.

Temmink, Jan, geb. 9 Febr. 1837, geëxam. in Drenthe, hulponderwijzer te Meppel, had den derden rang.

Tillema, Sikke, geb. 28 Febr. 1837, geëxam. in Friesland, onderwijzer te Witveen, had den derden rang.

Tonkens, Lambertus Jacobus, geb. 13 Maart 1837, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had den derden rang.

V.

Velden, Adriaan van der, geb. 30 Junij 1834, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Gorinchem, had den derden rang.

Vercoorn, Adrianus Wilhelmus, geb. 21 Julij 1835, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Sappemeer, had den derden rang.

W.

Woltmans, Joannes Jacobus, geb. 4 Febr. 1837, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Well, had den derden rang.

Waltz, Johan Wilhelm, geb. 10 Maart 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had den derden rang.

Wessel, Jan Hendrik, geb. 26 Dec. 1835, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rotterdam, had den derden rang.

Wijers, Jan, geb. 8 Junij 1835, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Gendringen, had den derden rang.

Wildeman, Walle, geb. 20 Mei 1833, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Loppersum, had den derden rang.

Winckels, Cornelius, geb. 22 Mei 1827, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te St. Michielsgestel, had den derden rang.

II.

HOOFDONDERWIJZERESSEN.

B.

Büchler, Alida Johanna Hillegonda, geb. 16 October 1836, geëxam. in Gelderland, te Doesborgh.

D.

Duijs, Elizabeth Jacoba, geb. 23 Aug. 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Amersfoort, had acte als hulponderwijzeres.

E.

Eekhout, Henriette Johanna, geb. 8 Nov. 1833, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen.

Eelkema, Fokje, geb. 24$\frac{5}{6}$Mei 1832, geëxam. in Noordholland, onderwijzeres te Enkhuizen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Einthoven, Maria Christina Jacoba, geb. 6 Mei 1832, geëxam. in Utrecht, te Utrecht.

Entel, Magdalena ten, geb. 28 Maart 1837, geëxam. in Overijssel, huisonderwijzeres te Deventer, had acte als hulponderwijzeres.

G.

Gutteling, Wilhelmina Petronella Hermina, geb. 11 Sept. 1834, geëxam. in Zuidholland, te Delft, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

H.

Hendriks, Hendrika Johanna, geb. 17 Nov. 1835, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Renkum, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Hessink, Marie Marguerite Andréette, geb. 14 Maart 1837, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Amersfoort, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Holm, Louisa Frederika, geb. 28 Jan. 1837, geëxam. in Noordholland, onderwijzeres te Krommenie, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Hondius, Cornelia, geb. 26 Aug. 1826, geëxam. in Noordholland, onderwijzeres te Hoorn, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

J.

Jesse, Maria, geb. 19 Jan. 1831, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Rhedersteeg, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Julius, Christina Frederika, geb. 2 April 1830, geëxam. in Noordholland, onderwijzeres te Zaandijk, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

L.

Lutgens, Magdalena Maria Susanna, geb. 20 Febr. 1833, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Maarssen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

N.

Neuhaus, Anna, geb. 16 Oct. 1832, geëxam. in Utrecht, huisonderwijzeres te Amersfoort, had acte als huisonderwijzeres.

P.

Paij, Cornelia Alida de, geb. 18 Sept. 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te IJsselstein, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

R.

Reinders, Clazina, geb. 21 Oct. 1835, geëxam. in Friesland, hulponderwijzeres te Leeuwarden, had acte als hulponderwijzeres.

S.

Schubertz, Hendrika Julia von, geb. 28 Aug. 1835, geëxam. in Gelderland, te Wijchen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

T.

Tak, Sibilla Catharina, geb. 7 Febr. 1833, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Haarlem, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

III.

HULPONDERWIJZERS.

A.

Aalen, Cornelis Pieter van, geb. 6 April 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Rotterdam.

Aandeweg, Izaak, geb. 27 Jan. 1840, geëxam. in Noordbrabant, kweekeling te Zevenbergen, had den vierden rang.

Ahsman, Petrus Lambertus, geb. 22 Maart 1832, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Delft.

Albers, Henricus Lambertus Wilhelmus, geb. 1 Febr. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Arkema, Derk, geb. 31 Oct. 1840, geëxam. in Groningen, kweekeling te Niekerk, had den vierden rang.

Asselt, Nicolaas van, geb. 12 Febr. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Weesp.

B.

Baan, Antonie Levinus Cornelius van der, geb. 16 Nov. 1841, geëxam. in Zeeland, kweekeling te Zaamslag.

Barnstein, Israel, geb. 8 Mei 1840, geëxam. in Limburg, godsd. onderwijzer te Sittard.

Barteling, Cornelis, geb. 23 Febr. 1842, geëxam. in Gelderland, te Barneveld.

Becker, Franciscus Johannes, geb. 16 Junij 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Beelen, Petrus Joannes, geb. 10 Dec. 1841, geëxam. in Limburg, kweekeling te Weert.

Bellink, Hendrik, geb. 31 Jan. 1842, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Zwolle.

Berge, Cornelis Lambertus van den, geb. 25 Dec. 1841, geëxam. in Zeeland, kweekeling te Oosterland.

Bergen, Huibert van, geb. 2 Febr. 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Delft.

Berghuis, Harmannus, geb. 29 Maart 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Noordbroek.

Betten, Franciscus Johannes, geb. 10 Febr. 1842, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Kampen.

Blits, Gerrit Hendrik, geb. 22 Dec. 1841, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Aalten.

Blok, Wijnand, geb. 18 Dec. 1841, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Pannerden.

Boom, Salomon Jozef, geb. 24 Aug. 1837, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had den vierden rang.

Bouma, Jacob, geb. 2 Jan. 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Oude Pekela.

Braak, Lambertus Anthoni, geb. 19 Febr. 1842, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Norg.

Breedveld, Gerrit van, geb. 1 Aug. 1839, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Dordrecht.

Breedveld, Johannes Petrus, geb. 14 Oct. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te 's Gravenhage.

Broers, Petrus, geb. 15 Sept. 1834, geëxam. in Noordholland, te Medemblik, had den vierden rang.

Brouwer, Roelof, geb. 21 Oct. 1840, geëxam. in Drenthe, te Gieten.

Burg, Rienk, geb. 2 Julij 1841, geëxam. in Friesland, kweekeling te Leeuwarden.

Burgersdijk, Gerard, geb. 22 Aug. 1840, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Kralingen.

D.

Dalen, Roelof van, geb. 26 Sept. 1841, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Assen, had den vierden rang.

Dam, Henricus van, geb. 19 Mei 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Dam, Jan van, geb. 28 Sept. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Stolwijk, had den vierden rang.

D'auzon, Johan Pieter, geb. 25 Febr. 1842, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Wijk.

Deckers, Joannes Michiel Hubertus, geb. 30 Maart 1842, geëxam. in Limburg, kweekeling te Well.

Deelman, Geert Jaxon, geb. 30 Sept. 1841, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Assen.

Deliége, Louis Joseph, geb. 27 Jan. 1841, geëxam. in Limburg, kweekeling te Houthem.

Deukeren, Klaas van, geb. 12 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Dias, Jacob van Mozes Vaz, geb. 8 Mei 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had den vierden rang.

Drooge, Lambertus van, geb. 7 April 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Harlingen.

G.

Garderen, Pieter van, geb. 4 Maart 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

Ginkel, Alexander Antonie Theodorus van, geb. 3 Aug. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te 's Gravenhage.

Graaf, Frederik de, geb. 12 Nov. 1840, geëxam. in Gelderland, te Apeldoorn.

Grisse, Tieme, geb. 27 Nov. 1841, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Wijk.

Groot, Jan de, geb. 23 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, kweeling te Amsterdam.

Gruneveld, Geert, geb. 9 Febr. 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Groningen.

H.

Haagmans, Johannes Wilhelmus, geb. 26 Jan. 1842, geëxam. in Limburg, te Ulestraten.

Haring, Laurens Petrus, geb. 13 Maart 1842, geëxam. in Noordbrabant, kweekeling te Zevenbergen.

Heiden, Aart van der, geb. 21 Febr. 1841, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Wageningen.

Heijden, Gerhardus Hendrikus ter, geb. 20 Oct. 1841, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Zwolle.

Heijnis, Jacobus Johannes, geb. 16 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Crommenie.

Hermans, Jacobus Joannes Hubertus, geb. 2 Dec. 1841, geëxam. in Limburg, te Maastricht.

Hermans, Jan Willem, geb. 17 Dec. 1840, geëxam. in Limburg, kweekeling te Munstergeleen.

Heus, Jan de, geb. 7 Jan. 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

Hoekstra, Tjeerd, geb. 30 Nov. 1841, geëxam. in Friesland, kweekeling te Sneek.

't Hoen, Lourens, geb. 8 Maart 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Papendrecht.

Hofman, Charles Augustijn, geb. 31 Maart 1840, geëxam. in Gelderland, secondant te Elburg, had acte als huisonderwijzer.

K.

Kaag, Cornelis, geb. 27 Sept. 1840, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Hoorn.

Kat, Dirk, geb. 24 Nov. 1839, geëxam. in Noordholland, te Edam.

Klomp, Jan Gijsbertus, geb. 2 Jan. 1842, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Nijmegen.

Koning, Henricus Johannes Theodorus Martinus, geb. 13 Sept. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Krösing, Johan Bernard, geb. 27 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Kuijpers, Cornelius, geb. 30 Oct. 1840, geëxam. in Noordbrabant, te Ginneken.

L.

Laar, Henricus Jacobus van de, geb. 14 Dec. 1841, geëxam. in Noordbrabant, kweekeling te Macharen.

Laarman, Hermannus Casper, geb. 7 Jan. 1842, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Raalte.

Lange, Anton Jozeph Theodorus, geb. 17 Maart 1837, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Lange, Hendrik Cornelis de, geb. 18 Dec. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Rotterdam.

Later, Johan Frederik Hendrik August, geb. 21 Maart 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Groningen.

Leenders, Johannes, geb. 26 Dec. 1840, geëxam. in Limburg, kweekeling te Meerssen.

Laistra, Rienk Tannis, geb. 13 Maart 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Bergum.

Lelyveld, Joannes Cornelis, geb. 28 Oct. 1841, geëxam. in Limburg, kweekeling te Maastricht.

Leopold, Roelof, geb. 29 Oct. 1841, geëxam. in Friesland, kweekeling te Buitenpost.

Lummel, Hendrik Bastiaan van, geb. 30 Oct. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

M.

Maas, Hendrikus Johannes, geb. 7 Febr. 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

Miranda, David Mozes de, geb. 9 Maart 1840, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had den vierden rang.

Monné, Gerardus, geb. 1 Mei 1841, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

N.

Ninaber, Johannes Wilhelmus, geb. 22 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Nobel, Johannes de, geb. 6 Febr. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Haarlem.

Noordraven, Johannes, geb. 11 Oct. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Haarlem.

Noppen, Jacobus Daniel van, geb. 5 Dec. 1841, geëxam. in Zeeland, kweekeling te Haamstede.

O.

Odé, Willem Jan, geb. 15 Febr. 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Doorn.

Oevelen, Gerardus van, geb. 2 Febr. 1840, geëxam. in Noordbrabant, te Woensdrecht.

Olivier, Jacob Johannes, geb. 24 Oct. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Olthoff, Klaas, geb. 19 Oct. 1841, geëxam. in Groningen, kweekeling te Baflo.

Oosten, Ubbo Albertus van, geb. 2 Julij 1841, geëxam. in Groningen, kweekeling te Scheemda.

P.

Pelzer, Louis Gijsbertus Marinus, geb. 1 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Pernis, Arend van, geb. 29 Nov. 1840, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Hellevoetsluis, had den vierden rang.

Plot, Cristoffel de, geb. 18 Jan. 1841, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Ham.

Poel, Johannes Franciscus van de, geb. 31 Oct. 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Utrecht.

Posthumus, Johannes, geb. 12 Jan. 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Franeker.

Pothoff, Mattheus, geb. 31 Jan. 1840, geëxam. in Groningen, kweekeling te Bedum.

R.

Reese, Jan Hendrik Koenraad, geb. 29 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Raints, Otto, geb. 19 Febr. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Rijss, Johannes Petrus, geb. 6 Junij 1841, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Stad Ommen.

Rodenboog, Harm, geb. 11 Nov. 1841, geëxam. in Drenthe, kweekeling te Assen.

Roest, Alexander Lodewijk, geb. 7 Jan. 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te 's Gravenhage.

S.

Scheffer, Adam Cornelis Willem, geb. 19 Oct. 1841, geëxam. in Groningen, kweekeling te Bedum.

Schepp, Cornelis, geb. 7 April 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Hellevoetsluis.

Schurgers, Jan Hubert, geb. 1 Nov. 1841, geëxam. in Limburg, kweekeling te Schimmert.

Schurink, Berend, geb. 8 Nov. 1840, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Almen.

Schuttelaar, Bernardus Jozefus, geb. 19 Maart 1842, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Zwolle.

Selser, Gerrit, geb. 22 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Siekman, Adolf, geb. 15 Jan. 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Leeuwarden.

Siertsema, Sijbolt, geb. 7 April 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Kleinemeer.

Sitsen, Hendricus Adrianus, geb. 10 April 1842, geëxam. in Noordbrabant, kweekeling te Bergen op Zoom.

Sonbeek, Pieter Johannes, geb. 4 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Haarlem.

Stickel Schoenmaker, Abraham Ferdinand, geb. 13 Maart 1842, geëxam. in Utrecht, kweekeling te Amersfoort.

Sweerts, Johannes Theodorus, geb. 14 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

T.

Taminiau, Philippus, geb. 6 April 1842, geëxam. in Gelderland, te Zutphen.

Tijl, Roelof Jan ten, geb. 19 Nov. 1834, geëxam. in Gelderland, te Lochem.

Tinjes, Willem Christiaan, geb. 31 Jan. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Hendrik Ido Ambacht.

U.

Ubaghs, Johannes Pieter, geb. 24 Febr. 1842, geëxam. in Limburg, kweekeling te Strucht.

Uven, Albert Langerhuizen van, geb. 26 Febr. 1842, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Hoorn.

V.

Vechtman, Herman Rudolph August, geb. 2 Febr. 1842, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Bennekom.

Verhagen, Adrianus Jacobus Antonius, geb. 28 Nov. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te Breda.

Vermaat, Johannes, geb. 14 Dec. 1841, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Nijmegen.

Verschuur, Petrus, geb. 7 Julij 1841, geëxam. in Gelderland, kweekeling te Hierden.

Vink, Johannes, geb. 22 Maart 1842, geëxam. in Noordbrabant, te Sambeek.

Visser, Haye, geb. 14 Jan. 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Sneek.

Vogelsanger, Johannes Seraphinus, geb. 31 Jan. 1842, geëxam. in Limburg, te Maastricht.

Vos, Jan de, geb. 10 April 1841, geëxam. in Zeeland, te Zaamslag, had den vierden rang.

Vries, Johannes de, geb. 9 Aug. 1840, geëxam. in Friesland, kweekeling te Nijega.

Vries, Otte de, geb. 7 Nov. 1838, geëxam. in Friesland, kweekeling te Weidum.

W.

Waaij, Dirk van der, geb. 11 Oct. 1837, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Oude Tonge, had den vierden rang.

Wandscheer, Fredrik Jan, geb. 17 Oct. 1841, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Hardenbergh.

Wassmuth, Johannes, geb. 13 Julij 1840, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Weersinga, Kornelis Annes, geb. 26 Febr. 1842, geëxam. in Friesland, kweekeling te Leeuwarden.

Westhoff, Dirk, geb. 20 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Helder.

Wichers, Pieter Johannes, geb. 15 Febr. 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Westerlee.

Winck, Herman Theodorus, geb. 22 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekeling te Amsterdam.

Woude, Jan van der, geb. 3 Maart 1842, geëxam. in Groningen, kweekeling te Onstwedde.

Z.

Zanden, Gijsbertus van der, geb. 20 Nov. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Zwammerdam.

Zandijk, Johannes, geb. 1 Nov. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekeling te Gouda.

Zootjes, Lenz, geb. 12 April 1842, geëxam. in Overijssel, kweekeling te Blokzijl.

IV.

HULPONDERWIJZERESSEN.

A.

Abbink, Mathilda Ursula, geb. 24 Maart 1839, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Utrecht.

André, Gerardine Wilhelmine Antoinette Regine, geb. 21 Dec. 1841, geëxam. in Gelderland, te Arnhem.

Arents, Willemina Jacoba, geb. 25 Nov. 1839, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage.

B.

Bazendijk, Johanna Albertina Laurentia Wilhelmina, geb. 26 Oct. 1841, geëxam. in Gelderland, te Zutphen.

Birnie, Françoise Johanna Carolina, geb. 24 Nov. 1840, geëxam. in Overijssel, te Deventer, had acte van onderwijzeres.

Blokhuijsen, Adelaïde Marie Elizabeth, geb. 12 Aug. 1841, geëxam. in Noordholland, huisonderwijzeres te Amsterdam, had acte als huisonderwijzeres.

Bode, Johanna Maria, geb. 16 April 1841, geëxam. in Zuidholland, te Gouda.

Bontjema, Alida, geb. 2 Sept. 1841, geëxam. in Friesland, kweekelinge te Leeuwarden.

Boumeester, Magdalena Paulöne Cornelie den, geb. 28 Dec. 1841, geëxam. in Zuidholland, te Delft.

Brouwissen Troost, Johanna Maria, geb. 10 Febr. 1842, geëxam. in Gelderland, te Arnhem.

Brom, Cicilia Geertrudes, geb. 7 Aug. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Amersfoort.

Brunet de Rochebrune, Juliana Anna Carolina, geb. 26 April 1842, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen.

Brunner, Cornelia Hendrika, geb. 11 April 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Dordrecht.

C.

Camerlingh, Sophia Ernestine Christina, geb. 28 Sept. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Utrecht.

Cooke (zich noemende *Erkelens Cooke*), *Hendrina Olina Maria*, geb. 21 April 1842, geëxam. in Gelderland, te Apeldoorn.

E.

Eelde, Barendina Johanna Magdalena van, geb. 29 Nov. 1840, geëxam. in Gelderland, te Doetinchem.

Esser, Constance Elisabeth Hélène Marie Françoise, geb. 20 Nov. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te 's Bosch.

F.

Fleischauer, Angelina Elizabetha Paulina Catharina Elvira Frederica, geb. 6 Sept. 1832, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Fol, Deliana Petronella, geb. 2 Nov. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Wijk bij Duurstede.

Frederiks, Helena Johanna, geb. 9 Sept. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Elburg, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Fruijt, Catharina Martina Charlotta, geb. 12 Junij 1836, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

G.

Graaff, Mathilda Catharina de, geb. 13 Oct. 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Gricthuijsen, Cornelia Elisabeth van, geb. 21 Maart 1835, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

H.

Hegt, Wilhelmina Johanna Laurentia Noordhoek, geb. 23 Febr. 1842, geëxam. in Overijssel, te Enschede.

Helden, Cornelia van, geb. 29 Junij 1837, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Tiel, had acte van algem. toelating als schoolhouderes.

Holsteijn, Suzanna Reinette Westerman, geb. 4 Januarij 1840, geëxam. in Noordholland, te Medemblik.

Horst, Geertruida Lubiewina Margaretha van der, geb. 27 Oct. 1840, geëxam. in Overijssel, te Zwolle.

Horsting, Janna Wilhelmina, geb. 22 Febr. 1840, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Wijk bij Duurstede.

J.

Janszon, Alida, geb. 22 Nov. 1838, geëxam. in Gelderland, te Lochem.

Jong, Maria Petronella de, geb. 17 Mei 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Haastrecht.

K.

Kalshoven, Justina Wilhelmina Sophia Jozephina, geb. 4 Jan. 1839, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Keeman, Louisa Maria, geb. 6 Febr. 1838, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Khit, Elizabeth Margaretha, geb. 17 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Zaandijk.

Koper, Theresia, geb. 14 Nov. 1841, geëxam. in Zuidholland, te Delft.

Kosters, Johanna Albertha, geb. 26 April 1839, geëxam. in Drenthe, hulponderwijzeres te Assen.

L.

Land, Carolina Juliana van der, geb. 19 Aug. 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Lehnkering, Wilhelmine Louise Gerardine, geb. 7 Sept. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te St. Oedenrode.

Leu, Christina Alida de, geb. 22 Nov. 1848, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Wijk bij Duurstede.

Lies, Paulina Alida Henriette, geb. 18 Junij 1841, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage.

Linde, Gerardina Michellina Joanna van der, geb. 13 Jan. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te 's Bosch.

Lugt, Aaltje de, geb. 22 Dec. 1840, geëxam. in Noordholland, huisonderwijzeres te Alkmaar, had acte van huisonderwijzeres.

M.

Maanen, Maria Antonetta van, geb. 31 Mei 1834, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Rotterdam, had acte als bewaarschoolhouderes.

Marck, Maria Adelheid Robertine van der, geb. 11 Dec. 1841, geëxam. in Gelderland, te Arnhem.

Meijer, Johannetta Maria Geertruijda de, geb. 18 Sept. 1832, geëxam. in Utrecht, te Utrecht.

Miltenburg, Anna Catharina, geb. 18 Mei 1840, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Gorinchem.

Moens, Johanna Theodora Bernelot, geb. 3 Febr. 1842, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Utrecht.

N.

Niemeijer, Helena Margaretha, geb. 1 Maart 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Noordanus, Helena Maria, geb. 21 April 1840, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Haastrecht.

O.

Oberman, Hermina, geb. 28 Mei 1836, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage.

Ouwens, Petronella Anthonia Geertruida, geb. 14 Sept. 1838, geëxam. in Zuidholland, secondante te Voorburg, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

P.

Pareau, Helena Nisina, geb. 6 Junij 1836, geëxam. in Drenthe, te Assen.

Pek, Bernardina Maria Elizabeth, geb. 6 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Prager, Willemina, geb. 13 Oct. 1841, geëxam. in Overijssel, te Hardenbergh.

R.

Rappard, Engenie Levine Bertha, geb. 24 Maart 1842, geëxam. in Noordbrabant, te Bergen op Zoom.

Reigersman, Elisabeth Jeanne, geb. 24 Jan. 1842, geëxam. te Utrecht, kweekelinge te Amersfoort.

Reijalt, Geertruida Maria, geb. 17 Dec. 1825, geëxam. in Limburg, te Venraij.

Reijerkerk, Louisa Christina Marianna, geb. 10 April 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Rotterdam.

Riel, Mathilde Eleonore van, geb. 10 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Roude, Christina de, geb. 1 Nov. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Dordrecht.

S.

Sannes, Margaretha Aafje Johanna, geb. 5 Julij 1841, geëxam. in Groningen, te Oostwold.

Schäfer, Maria Louiza, geb. 20 Junij 1840, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage.

Schalken, Henrica Theresia, geb. 16 Maart 1842, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Gorinchem.

Scheib, Maria Sophia, geb. 14 Aug. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Amsterdam.

Scheuer, Wilhelmina Hermanna, geb. 26 Febr. 1842, geëxam. in Overijssel, te Zwolle.

Schevers, Maria Anna Frederica Johanna, geb. 5 Julij 1839, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Amersfoort.

Schieke, Eliza Frederika Auguste, geb. 29 Mei 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage.

Sleijffers, Henriette Cornelia, geb. 6 Nov. 1833, geëxam. in Noordbrabant, te 's Bosch.

Smit, Elizabeth Catharina Maria, geb. 18 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Amsterdam.

Smith, Petronella Henriette, geb. 16 Dec. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te Werkendam.

Snellen, Maria Cornelia, geb. 28 Oct. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage.

Spit, Sophia Maria, geb. 9 Mei 1838, geëxam. in Zuidholland, te Gouda, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes.

Staal, Adriana Catharina van der, geb. 1 Sept. 1841, geëxam. in Zeeland, kweekelinge te Vlissingen, had acte als huisonderwijzeres.

Steneker, Catharina Maria, geb. 30 Nov. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Amsterdam.

T.

Tak, Gesina Margaretha, geb. 23 Febr. 1841, geëxam. in Noordbrabant, te Werkendam.

Telchius, Johanna Adriana, geb. 4 Dec. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Veenendaal.

Thieme, Christina Maria, geb. 7 Maart 1842, geëxam. in Gelderland, te Zutphen.

Tideman, Welmoet, geb. 26 Julij 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

U.

Usener, Rosalie, geb. 24 Dec. 1840, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te IJsselstein.

V.

Vermaat, Anna Elisabeth, geb. 27 April 1833, geëxam. in Utrecht, te Utrecht.

Verveen, Geertruida Johanna Francina, geb. 3 Aug. 1832, geëxam. in Zeeland, te Middelburg.

W.

Wenniger, Anna Maria Arnoldina, geb. 23 Maart 1842, geëxam. in Noordbrabant, te Bergen op Zoom.

Wiering, Alida Margaretha, geb. 27 Nov. 1838, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Willige, Adelina Debora Johanna van der, geb. 4 April 1842, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam.

Z.

Zwaan, Justina Sophia Carolina Henriette de, geb. 20 Dec. 1841, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage.

V.

ONDERWIJZERS,

die, reeds in het bezit eener acte van bekwaamheid of daarmede gelijk staande acte van algemeene toelating, met gunstig gevolg, examen hebben afgelegd in een of meer der vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs.

A.

Adelink, Gerrit Johannes, geb. 17 Junij 1835, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Zutphen, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Adelink, Johan Philippus, geb. 18 Aug. 1837, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Zutphen, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Allershof, Eelke, geb. 27 Jan. 1828, geëxam. in Friesland, onderwijzer te Drogeham, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Aris, Jacobus, geb. 7 Junij 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

B.

Baaij, Johannes Christiaan, geb. 26 Nov. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Bellaart, Willem Hendrik, geb. 22 April 1838, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Bello, Philippus, geb. 6 April 1838, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had acte als huisonderwijzer. In het teekenen.

Berg, Gerardus Bernardus van den, geb. 17 April 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Bijl, Willem, geb. 1 Aug. 1834, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Avezaath, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Bitter, Johannes Cornelis, geb. 3 Nov. 1837, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Eindhoven, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Bleeker, Adriaans, geb. 7 Aug. 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Boldingh, Reinier Jan, geb. 8 Maart 1838, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Leeuwarden, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Borst, Nicolaas Johannis, geb. 31 Oct. 1838, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Zutphen, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Bouwmeester, Adriaan den, geb. 10 Jan. 1837, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Elburg, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Braam, Herman van, geb. 10 Oct. 1833, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Finsterwold, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Brink, Frederik Hendrik ten, geb. 30 Sept. 1836, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Velp, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Brondert, Lambert, geb. 30 April 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Engelsche taal.

Brusse, Evert Asbeek, geb. 27 Febr. 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Oosthuijzen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

C.

Carpaij, Gerardus, geb. 5 Julij 1841, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Wijchen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche en Hoogduitsche talen.

D.

Dijkstra, Heert, geb. 6 Junij 1830, geëxam. in Friesland, onderwijzer te Marssum, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Drost, Johan Frederik, geb. 14 Maart 1835, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Sloten, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

E.

Ek, Jan van, geb. 9 Sept. 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Entel, Willem ten, geb. 26 Julij 1828, geëxam. in Overijssel, onderwijzer te Deventer, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

F.

Franssen, Jan Pieter, geb. 6 Dec. 1837, geëxam. in Limburg, onderwijzer te Ulestraten, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Frenken, Servatius, geb. 4 Aug. 1832, geëxam. in Limburg, onderwijzer te Posterholt, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

G.

Glijnes, Jan, geb. 11 April 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Velsen, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Goemans, Frederikus Jacobus, geb. 18 Dec. 1837, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Duiven, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Goester, Johannes, geb. 25 Febr. 1837, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Katendrecht, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Goor, Gerhardus Gijsbertus van, geb. 24 Febr. 1841, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Voorthuizen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Graaff, Pieter Dirk, geb. 26 Aug. 1838, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Groenestein, Nicolaas, geb. 25 Oct. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Medemblik, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Groeneveld, Gerrit, geb. 7 Febr. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Rossum, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Groes, Jan Nicolaas, geb. 16 Junij 1836, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Barneveld, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

H.

Hagen, Wilhelmus van der, geb. 27 Oct. 1834, geëxam. in Noordbrabant, te Tilburg, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Haringman, Leendert Adriaan, geb. 14 Oct. 1838, geëxam. in Zeeland, hulponderwijzer te Middelburg, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Heijden, (G. H. ter) vermeld onder III. In de beginselen der Fransche taal.

Heinsius, Auke, geb. 20 Nov. 1832, geëxam. in Noordholland, onderwijzer te Amsterdam, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Hennes, Sierk, geb. 24 April 1837, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Sloten, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Hermans, Pieter Caspar, geb. 8 Aug. 1831, geëxam. in Limburg,

onderwijzer te Bingelrade, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Heus, Hendrik Willem de, geb. 12 Junij 1834, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Twello, had den tweeden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Hillebrand, Adam Frederik, geb. 17 April 1838, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Hinse, Hendrik, geb. 13 Oct. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Hoefman, Adolf, geb. 29 Sept. 1828, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Monnickendam, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Hofkamp, Klaas, geb. 20 Nov. 1831, geëxam. in Groningen, onderwijzer te Groningen, had den tweeden rang. In het teekenen.

Hofkamp, Sebo Jacobs, geb. 3 April 1830, geëxam. in Groningen, onderwijzer te Groningen, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Hofman, Cornelis, geb. 24 April 1824, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Elburg, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Hogervorst, Hendrik, geb. 6 Dec. 1833, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Nijmegen, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Hogewind, Berend, geb. 6 Oct. 1821, geëxam. in Gelderland, onderwijzer te Neede, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Hoorweg, Pieter Reinardus, geb. 21 Mei 1839, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Krimpen a/d Lek, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Horst, Balthasar Jan van der, geb. 4 Junij 1839, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Hilversum, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Huizinga, Eelko, geb. 24 Mei 1834, geëxam. in Groningen, onderwijzer te Groningen, had den tweeden rang. In het teekenen.

Husen, Reijndert, geb. 21 Julij 1828, geëxam. in Overijssel, onderwijzer te Deventer, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

K.

Knapper, Christiaan, geb. 18 April 1841, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Leeuwarden, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Engelsche taal.

Koch, Carel Frederik, geb. 1 Aug. 1827, geëxam. in Zuidholland, onderwijzer te Schiedam, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Koeijers, Jacobus, geb. 14 Oct. 1840, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Capelle a/d IJssel, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Kok, Frederik Willem, geb. 17 Sept. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Kok, Gerrit, geb. 17 Jan. 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Voorburg, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Kouwenaar, Gerrit, geb. 18 October 1832, geëxam. in Gelderland, onderwijzer te Brummen, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Kruijzer, Joannes Mathijs, geb. 25 Aug. 1830, geëxam. in Limburg, onderwijzer te Odilienberg, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

L.

Langeraad, Lambregt van, geb. 24 Jan. 1828, geëxam. in Zeeland, onderwijzer te Biervliet, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Lankkamp, Johan, geb. 28 April 1837, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Warnsveld, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Lammers, Pieter Cornelis, geb. 24 Dec. 1839, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Geertruidenberg, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Lau, Hermanus Leonardus la, geb. 31 Jan. 1841, geëxam. in Noordholland, hulpónderwijzer te Haarlem, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal en in de gymnastiek.

Leppink, Jan, geb. 27 Dec. 1838, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had acte als hulponderwijzer. In het teekenen

Linde, Jan van de, geb. 1 Maart 1841, geëxam. in Zeeland, hulponderwijzer te Wolphaartsdijk, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Lutgens, Jan, geb. 4 Sept. 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Veur, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

M.

Maaswinkel, Jacobus van, geb. 8 April 1827, geëxam. in Noordholland, onderwijzer te Amsterdam, had den tweeden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Mans, Derk Bernard, geb. 6 Dec. 1839, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Hardenbergh, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Meijer, Albert, geb. 30 Oct. 1840, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Scheemda, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Meijerink, Harmanus Arnoldus, geb. 3 Jan. 1841, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Lochem, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Milo, Jacobus Gerardus, geb. 14 Sept. 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Heemstede, had acte als hulponderwijzer. In de gymnastiek.

Moerkerken, Albertus van, geb. 3 Junij 1835, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Deventer, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Molenaar, Adrianus Martinus, geb. 19 Nov. 1839, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rotterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Engelsche taal.

Moll, Pieter Johannes, geb. 29 Febr. 1836, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Putten, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Monné, Hendrik Jan, geb. 17 Mei 1833, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Muller, Coenraad Hendrik, geb. 21 Junij 1815, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Oirschot, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

N.

Nagel, Cornelis Jan van der, geb. 5 Maart 1840, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Hatert, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Nieuwenhuis, Arend Jan, geb. 17 Mei 1837, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Deventer, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Nijhof, Frank, geb. 1 Junij 1840, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Deventer, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Nobel, (J. de) vermeld onder III. In de gymnastiek.

Noordraven, (J.) vermeld onder III. In de gymnastiek.

Nunnink, Franciscus Bernardus, geb. 30 Julij 1840, geëxam. in Zeeland, hulponderwijzer te Aardenburg, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

O.

Oosten, (U. A. van) vermeld onder III. In de beginselen der wiskunde.

Overbeek, Gerhard Antonij, geb. 24 Oct. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Epe, had acte als hulponderwijzer. In het teekenen.

P.

Pik, Gijsbert Karel, geb. 28 Dec. 1836, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te 's Gravenhage, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Posthumus, Nicolaas Wilhelmus, geb. 22 Jan. 1838, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Asperen, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Postmus, Tetze, geb. 9 April 1836, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had acte als hoofdonderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Pottebakker, Jurrien, geb. 25 Dec. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Schagerbrug, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Poulus, Henricus Joannes, geb. 8 Dec. 1836, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te 's Bosch, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

R.

Ravesteijn, Everardus Hendrikus van, geb. 25 Febr. 1840, geëxam.

in Overijssel, hulponderwijzer te Zwartsluis, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Reinders, Geert, geb. 16 Junij 1838, geëxam. in Groningen, te Groningen, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal en in het teekenen.

Rijshouwer, Cornelis, geb. 29 Oct. 1832, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te 's Gravenhage, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Rogge, (*P.*) vermeld onder I. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Röhner, Johann Carl, geb. 26 Sept. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Doesborgh, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Roolant, Hendrikus, geb. 27 Jan. 1836, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Rijsbergen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Rooseboom, Willem Jan, geb. 24 Jan. 1835, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te 's Boch, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

S.

Schets, Franciscus Josephus, geb. 24 Nov. 1840, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Oosterhout, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Scholten, Dirk, geb. 10 Jan. 1839, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Alkmaar, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Schreiner, Hermanus, geb. 28 Febr. 1838, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Wageningen, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal en in het teekenen.

Servais, Joseph Martin François, geb. 25 Maart 1827, geëxam. in Noordbrabant, onderwijzer te 's Bosch, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Seulijn, Johannes Nicolaas, geb. 8 April 1838, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Rijssen, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Smit, Johannes Hendrik Matthijs, geb. 5 Oct. 1831, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Snijder, Jan, geb. 25 Dec. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Hattem, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Spaan, Matthijs Johannes, geb. 2 Nov. 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had acte als hulponderwijzer. In de gymnastiek.

Steenhuisen, Philippus Johannes, geb. 18 Jan. 1841, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Woerden, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Frausche taal.

Stein, Johannes Hendrikus, geb. 31 Mei 1839, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rodegraven, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Stelma, Fekke, geb. 16 Julij 1837, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Sneek, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Stevens, Johannes, geb. 24 Sept. 1830, geëxam. in Noordholland, leeraar aan het gymnasium te Enkhuizen, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Stickel Schoenmaker, (A. F.) vermeld onder III. In de beginselen der wiskunde.

Stoppelaar, Frans de, geb. 27 Febr. 1841, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Loenen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Stroes, Jacobus Marius, geb. 31 Julij 1829, geëxam. in Zeeland, onderwijzer te Colijnsplaat, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

T.

Thijssen, Johannes, geb. 20 Sept. 1836, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Thijssen, Johannes Franciscus, geb. 11 Aug. 1829, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den tweeden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Thomson, Jan Willem Robert, geb. 12 Jan. 1841, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Buren, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Troll, Frederik, geb. 20 Sept. 1838, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had acte als hulponderwijzer. In de gymnastiek.

U.

Urbanus, Pieter, geb. 13 Maart 1830, geëxam. in Noordholland, onderwijzer te Helder, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Veen, (A. L. van) vermeld onder III. In de beginselen der Fransche taal en der wiskunde.

V.

In 't Veld, Antonij Arie, geb. 21 Dec. 1829, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Capelle, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Verhoef, Cornelis Johannes, geb. 27 Febr. 1838, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rotterdam, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Vermaat, (J.) vermeld onder III. In de beginselen der Fransche taal en der wiskunde.

Vietsch, Bastiaan, geb. 13 April 1838, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Woudrichem, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Vos, Jacobus Marinus, geb. 8 Aug. 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Vrind, Hendrik, geb. 28 Jan. 1838, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Finsterwold, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

W.

Waltmans, Joannes Jacobus, geb. 4 Febr. 1837, geëxam. in Limburg, hulponderwijzer te Well, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Wansink, Hendrikus Johannes, geb. 5 Julij 1832, geëxam. in Gelderland, onderwijzer te Huissen, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Warmink, Antonie, geb. 28 Maart 1833, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Vriezenveen, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Wethmar, Barend, geb. 5 Oct. 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

Wijers, Dirk Cornelis, geb. 22 Julij 1826, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Zwartebroek, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Wijkhuizen, Jacobus Dirk, geb. 14 Jan. 1839, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

Wijnhoff, Bernardus, geb. 9 Julij 1833, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Breda, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Wikman, August Alexander, geb. 20 Sept. 1840, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Rotterdam, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Engelsche taal.

Wilk, Leendert van der, geb. 13 Nov. 1835, geëxam. in Noordholland, onderwijzer te Zandvoort, had den tweeden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Willigen, Jakobus Hubertus van, geb. 3 Junij 1838, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Vlaardingen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

Winsum, Johannes van, geb. 16 Maart 1840, geëxam. in Overijsel, hulponderwijzer te Ommen, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal en der wiskunde.

Winter, Franciscus de, geb. 12 Aug. 1838, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Waspik, had den derden rang. In de beginselen der Fransche taal.

Winterberg, Johannes Frederik Willem, geb. 8 Julij 1838, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Dirksland, had den derden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Wolde, Hendrik Jan van de, geb. 20 Julij 1840, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Oldebroek, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Fransche taal.

IJ.

IJkema, IJke, geb. 21 Febr. 1840, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Sneek, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Z.

Zijlstra, Jeuwe, geb. 4 Dec. 1840, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Middelbert, had acte als hulponderwijzer. In de beginselen der wiskunde.

Zijlstra, Pieter, geb. 9 Maart 1834, geëxam. in Friesland, hulponderwijzer te Franeker, had den tweeden rang. In de gymnastiek.

VI.

ONDERWIJZERESSEN,

die, reeds in het bezit eener acte van bekwaamheid of van algemeene toelating, met gunstig gevolg examen hebben afgelegd in een of meer der vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs.

A.

Abbink, (*M. U.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Abcoude, Hillegonda van, geb. 12 Junij 1840, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te Rotterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

André, (*G. W. A. R.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Arents, (*W. J.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Engelsche taal.

B.

Bazendijk, (*J. A. L. W.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Becht, Antoinette Clazina Maria, geb. 30 Sept. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Beesten, Caroline Louise Antonette Francisca Venantia van, geb. 1 April 1834, geëxam. in Noordbrabant, huisonderwijzeres te Tilburg, had acte als huisonderwijzeres. In de handwerken voor meisjes.

Berghuis, Martha Christina, geb. 7 Jan. 1834, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te 's Gravenhage, had acte als hoofdonderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Blij, Anna Emilia de, geb. 29 Mei 1840, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Arnhem, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Blokhuijsen, (*A. M. E.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Blotkamp, Geertruida, geb. 18 Julij 1840, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te IJsselstein, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Bonniver, Gertr. Joseph. Adelia, geb. 18 April 1825, geëxam. in Limburg, te Heijthuizen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Fransche taal.

Bontjema, (*A.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Bottenburg, Cornelia Catharina van, geb. 29 Sept. 1838, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Leiden, had acte als huisonderwijzeres. In het rekenen.

Boumeester, (*M. P. C. den*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Brem, Maria Herberta, geb. 10 Febr. 1819, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Barneveld, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Brom, (*C. G.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

Brunet de Rochebrune, (*J. A. C.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Büchler, (*A. J. H.*) vermeld onder II. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen en in de handwerken voor meisjes.

C.

Camerlingh, (*S. E. Ch.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Camphuis, Jeannnette Catherine, geb. 7 Maart 1839, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Wageningen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Cooke, (*H. O M.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

D.

Dooremaal, Johanna Adriana van, geb. 8 Junij 1836, geëxam. in Noordbrabant, onderwijzeres te Breda, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

E.

Eekhout, (*H. J.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Einthoven, (*M. Ch. J.*) vermeld onder II. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Erven, *Suzanna Maria Mathilde van*, geb. 11 Junij 1837, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzeres te 's Bosch, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

F.

Fleischauer, (*A. E. H. C. E. F.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Fol, (*D. P.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Frackers, *Elizabeth Johanna Catharina*, geb. 31 Julij 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Haarlem, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Frederiks, (*H. J.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Fruijt, (*C. M. Ch.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

G.

Gerlings, *Charlotta Louise*, geb. 11 Jan. 1839, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Zaandam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Geuns, *Titia Marianne van*, geb. 31 Aug. 1837, geëxam. in Drenthe, hulponderwijzeres te Assen, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Gijswijt, *Johanna*, geb. 24 Junij 1815, geëxam. in Friesland, onderwijzeres te Harlingen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal en in de handwerken voor meisjes.

Glaser, *Clara Cornelia*, geb. 5 Febr. 1839, geëxam. in Noordbrabant, te Oosterhout, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Engelsche taal.

Gosler, *Eleonora Christina*, geb. 4 April 1835, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te Gouda, had acte als hulponderwijzeres. In de handwerken voor meisjes.

Gristhuijsen, (*C. E. van*) vermeld onder IV. In de beginselen der Engelsche taal.

Groot, *Lucretia de*, geb. 3 Oct. 1826, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Amsterdam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Groot, *Maria Elizabeth Christina de*, geb. 7 Mei 1813, geëxam. in

Noordholland, onderwijzeres te Amsterdam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Gutteling, (*W. P. H.*) vermeld onder II. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

H.

Haagsma, *Agneta Elizabeth*, geb. 1 Sept. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Alphen a/d Rhijn, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Hegt, (*W. J. L. Noordhoek*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

Heijden, *Henriette van der*, geb. 28 Sept. 1835, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Arnhem, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Hendriks, (*H. J.*) vermeld onder II. In de handwerken voor meisjes.

Holm, (*L. F.*) vermeld onder II. In de handwerken voor meisjes.

Hondius, *Anna Magdalena*, geb. 8 Jan. 1832, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Brummen. In de handwerken voor meisjes.

Hoog, *Aletta Lamberta*, geb. 3 Oct. 1841, geëxam. in Gelderland, te Barneveld, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.

Hopbergen, *Catharina van*, geb. 19 Mei 1822, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Bredevoort, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Horst, *Helena Elizabeth van der*, geb. 28 Junij 1838, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Amsterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Horsting, (*J. W.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

Huender, *Albertina ten Cate*, geb. 16 Aug. 1841, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Haarlem, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

J.

Jager, *Johanna Christina de*, geb. 17 Junij 1832, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Kerk-Driel, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Jesse, (*M.*) vermeld onder II. In de handwerken voor meisjes.

Jong, (*M. P. de*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

K.

Kalshoven, geb. *Cox*, *Arnoldine*, geb. 31 Dec. 1820, geëxam. in

Gelderland, onderwijzeres te Wageningen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Kappelhof, Wilhelmina Cornelia, geb. 11 Febr. 1841, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Kerkoerle, Clara Wilhelmina van, geb. 6 Dec. 1822, geëxam. in Noordbrabant, onderwijzeres te Breda, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Fransche taal.

Klinken, Pietje van, geb. 5 Nov. 1830, geëxam. in Friesland, bewaarschoolhouderes te Sneek, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Kluit, (*E. M.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Kosters, (*J. A.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen en in de handwerken voor meisjes.

Kruijt, Maria Johanna, geb. 18 Aug. 1839, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

L.

Lagerwerff, Simonia Louisa, geb. 19 April 1840, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te Rotterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Langerhuizen van Uven, Alida Christina, geb. 1 Maart 1835, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Leiden, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Leefers, Wilhelmina Josephina, geb. 12 Febr. 1839, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Leeson, Isabella, geb. 10 Sept. 1829, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Ede, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Lenders, Maria Catharina Henrica, geb. 30 Maart 1830, geëxam. in Limburg, te Heijthuijzen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Fransche taal.

Leu, (*Ch. A. de*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Lubbers, Anna Catharina, geb. 11 Junij 1834, geëxam. in Over-

ijssel, hulponderwijzeres te Kampen, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Lutgens, (*M. M. S.*) vermeld onder II. In de beginselen der Fransche en Hoogduitsche talen.

Lutgens, Theresia, geb. 19 Junij 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Amsterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

M.

Marck, (*M. A. R. von der*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Meij, Wilhelmina Hendrika van der, geb. 11 Mei 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Arnhem, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Meijroos, Hendrika Catharina, geb. 12 Julij 1841, geëxam. in Noordholland, te Enkhuizen, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Miltenburg, (*A. C.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Miltenburg, Margaretha Willemina, geb. 17 Mei 1838, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Gorinchem, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Moens, (*J. Th. B.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

N.

Nanning, Gijsberta Hermina, geb. 23 Maart 1824, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Bennekom, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Neve, Krijna Sophia de, geb. 17 Junij 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Alkmaar, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Nieuwenhuisen, Johanna Christina, geb. 23 Junij 1832, geëxam. in Zuidholland, huisonderwijzeres te Rijswijk, had acte als hoofdonderwijzeres. In de handwerken voor meisjes.

Noordaa, Catharina Adolphina van der, geb. 10 Febr. 1839, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te Dordrecht, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.

Noordanus, (*H. M.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

Norden, Henriette van, geb. 4 Nov. 1839, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Fransche taal.

O.

Ophorst, Constantia Maria, geb. 30 Aug. 1828, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Nijkerk, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

P.

Pareau, (*H. N.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Persijn, Geertruijda Elizabeth van, geb. 15 Julij 1841, geëxam. in Gelderland, te Barneveld, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.

Pommeren, Maria Elisabeth van, geb. 1 Oct. 1841, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Post, Johanna Christina, geb. 23 Jan. 1839, geëxam. in Friesland, bewaarschoolhouderes te Sneek, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Prager, (*W.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Provilij, Pietera Cornelia, geb. 19 Mei 1834, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzeres te Werkendam, had acte als hoofdonderwijzeres. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Puls, Joanna Maria, geb. 23 Junij 1839, geëxam. in Gelderland, huisonderwijzeres te Neerbosch, had acte als huisonderwijzeres. In de handwerken voor meisjes.

R.

Roppard, (*E. L. B.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Reigersman, (*E. J.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Riel, (*M. E. van*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.

Ronde, (*Ch. de*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

Roo, Fija Cornelia de, geb. 25 Febr. 1829, geëxam. in Zuidholland, bewaarschoolhouderes te 's Gravenhage, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

S.

Samuels, Maria Magdalena Joanna Elizabeth, geb. 7 Febr. 1826, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Sannes, (M. A. J.) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Schäffer, Wilhelmina Cornelia, geb. 13 Nov. 1830, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Apeldoorn, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Schaik, Johanna Maria Wilhelmina, geb. 23 Febr. 1839, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Amersfoort, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Scheuer, (W. H.) vermeld onder IV. In de beginselen der Engelsche taal.

Schevers, (M. A. F. J.) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Schieke, (E. F. A.) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Schimmel, Cornelia Geertruida, geb. 24 Aug. 1841, geëxam. in Gelderland, te Barneveld, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.

Schouwenberg, Gerritje Jansje Kornelia, geb. 20 Maart 1827, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Zevenaar, had acte als hoofdonderwijzeres. In de beginselen der Hoogduitsche taal en in de handwerken voor meisjes.

Schuch, Alwina, geb. 4 Maart 1838, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te Alphen a/d Rhijn, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Schuch, Klazina Dorothea, geb. 13 Aug. 1822, geëxam. in Zuidholland, onderwijzeres te Alphen a/d Rhijn, had acte als hoofdonderwijzeres. In de handwerken voor meisjes.

Sijthoff, Eleonore Pauline ten, geb. 22 Julij 1824, geëxam. in Gelderland, onderwijzeres te Lochem, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

Sloet tot Westerholt, Henriette Willemine Jeannette, geb. 28 Febr. 1841, geëxam. in Overijssel, te Zwolle, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Smit, (*E. C. M.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.
Smith, (*P. H.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.
Snellen, (*M. C.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.
Struick, *Cornelia Elizabeth Augusta*, geb. 28 Dec. 1839, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Doetinchem, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

T.

Tak, (*G. M.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.
Telchins, (*J. A.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen en in de handwerken voor meisjes.
Thieme, (*Ch. M.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.
Tideman, (*W.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

U.

Ubbens, *Frederika Catharina Henrica*, geb. 17 Nov. 1830, geëxam. in Limburg, te Maastricht, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Engelsche taal.
Usener, (*R.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.
Uven, *Albertina Geertruida Langerhuizen van*, geb. 14 April 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Hoorn, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen en in de handwerken voor meisjes.

V.

Veltmaat, *Marthe Nicollette*, geb. 23 Febr. 1841, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Apeldoorn, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal.
Vliet Harsveldt, *Maria Elisabeth van*, geb. 11 Nov. 1839, geëxam. in Zuidholland, huisonderwijzeres te 's Gravenhage, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.
Vermaat, (*A. E.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.
Verschuer, *Elizabeth Johanna*, geb. 12 April 1833, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzeres te Arnhem, had acte als hoofdonderwijzeres. In de beginselen der Engelsche en Hoogduitsche talen.
Verveen, (*G. J. F.*) vermeld onder IV. In de handwerken voor meisjes.

W.

Waarden, Aletta Petronella van der, geb. 26 Julij 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Haarlem, had acte als huisonderwijzeres. In de beginselen der Engelsche taal.

Wenniger, (*A. M. A.*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

Willige, (*A. D. J. van der*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

Wundt, Julia Septima Bonafine Albertine, geb. 5 Febr. 1832, geëxam. in Zuidholland, secondante te Voorschoten, had acte als huisonderwijzeres. In het teekenen.

Z.

Zwaan, (*J. S. C. H. de*) vermeld onder IV. In de beginselen der Fransche taal.

VII.

HUISONDERWIJZERS.

A.

Aubert, Charles Henri, geb. 10 Maart 1813, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de beginselen der Fransche taal.

B.

Baumer, Wilhelm Arnold, geb. 26 Julij 1835, geëxam. in Gelderland, te Arnhem. In het teekenen.

Bohl, Johannes, geb. 8 Oct. 1836, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de beginselen der Engelsche taal.

Booij, Johannes Franciscus de, geb. 14 Aug. 1840, geëxam. in Noordbrabant, te 's Bosch. In de beginselen der Fransche taal.

Bouwmeester, Willem Johannes, geb. 25 Nov. 1836, geëxam. in Noordholland, te Haarlem. In de beginselen der wiskunde.

C.

Coronel, Izaäk Mozes Senior, geb. 28 Nov. 1836, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de beginselen der Fransche taal.

D.

Duvanel, Henri, geb. 25 Julij 1840, geëxam. in Gelderland, te Oosterbeek. In de beginselen der Fransche taal.

G.

Gauchat, Louis Emile, geb. 25 Sept. 1838, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Zutphen, had acte als huisonderwijzer. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

K.

Kellenbag, Johannes Albertus, geb. 11 Julij 1834, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Zuijlen, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Klenke, Benjamin, geb. 22 Mei 1837, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Haarlem, had den derden rang. In het teekenen.

Kok, Abraham Seijne, geb. 10 Junij 1831, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Amsterdam, had den derden rang. In de beginselen der Engelsche taal.

L.

Leersum, Izaäk van, geb. 13 April 1830, geëxam. in Overijssel, te Holten. In de beginselen der Fransche taal.

M.

Matile, Henri Gumal Artidor, geb. 28 Mei 1812, te Amsterdam. In de beginselen der Fransche taal.

Mecima, Johanna Christiaan Franciscus de Mei, geb. 3 Maart 1838, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Vleuten, had den derden rang. In de beginselen der wiskunde.

P.

Plaats, Andries van der, geb. 6 Nov. 1830, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had den tweeden rang. In de beginselen der wiskunde.

Provilij, Cornelis Pieter, geb. 12 Dec. 1831, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Utrecht, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

S.

Schoemaker, Engelbertus Johannes, geb. 18 Maart 1833, geëxam. in Noordholland, te Haarlem. In de beginselen der wiskunde.

Schoemaker, Willem Johannes, geb. 16 Mei 1835, geëxam. in Noordholland, te Haarlem. In de beginselen der wiskunde.

Stevens, Pieter, geb. 13 Junij 1834, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzer te Zeijst, had den tweeden rang. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

T.

Tausent, Carel Lodewijk, geb. 11 Febr. 1842, geëxam. in Overijssel. te Zwolle. In de beginselen der Fransche taal.

V.

Vögler, Johann Georg, geb. 16 Oct. 1838, geëxam. in Zuidholland, te Sassenheim. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

W.

Wagenaar, Simon, geb. 7 Julij 1835, geëxam. in Utrecht, onderwijzer te Loosdrecht, had den derden rang. In de beginselen der Nederlandsche taal.

VIII.

HUISONDERWIJZERESSEN.

B.

Barlage, Maria Christina, geb. 11 Maart 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Amsterdam, had acte als hulponderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Beijen, Jeannette Françoise Andrienne, geb. 14 Maart 1842, geëxam. in Gelderland, te Barneveld. In de beginselen der Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.

Bentz, Elize Albertine, geb. 15 Dec. 1840, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Zeijst. In de beginselen der Fransche taal.

Berhaut, Maria Hubertina Josephina, geb. 3 Dec. 1840, geëxam. in Limburg, te Maastricht. In de beginselen der Fransche taal en der geschiedenis.

Bom, Wilhelmina, geb. 28 Nov. 1818, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

Boxtel, Hendrika van, geb. 7 Maart 1841, geëxam. in Noordbrabant, te St. Michielsgestel. In de handwerken voor meisjes.

Buijx, Sibilla Margaretha Juliana, geb. 4 Dec. 1834, geëxam. in Limburg, te Venraij. In de beginselen der Fransche en Hoogduitsche talen, der geschiedenis, der aardrijkskunde en in het rekenen.

C.

Cate, Catharina ten; geb. 23 Julij 1836, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Breukelen, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

D.

Dobbe, Geertruda Margarethe, geb. 24 Dec. 1836, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Amersfoort. In de handwerken voor meisjes.

Dooren, Anna Paulina van, geb. 25 Sept. 1827, geëxam. in Noordbrabant, te Tilburg, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de handwerken voor meisjes.

E.

Evers, Everdina Frederika Johanna, geb. 15 Maart 1838, geëxam. in Zuidholland, te 's Gravenhage, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

F.

Foppe, Gezina Elizabeth, geb. 5 Jan. 1827, geëxam. in Gelderland, te Kerk-Driel. In de handwerken voor meisjes.

G.

Gates, Eliza Francis, geb. 30 Nov. 1836, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Breukelen. In de beginselen der Engelsche taal.

Geelen, Marie Elisabeth Sophie, geb. 11 April 1837, geëxam. in Limburg, te Weert. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Gelder, Mietje van, geb. 19 Mei 1831, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de beginselen der Fransche taal.

Gintherr, Maria Theresia, geb. 16 April 1814, geëxam. in Gelderland, te Nijkerk. In de handwerken voor meisjes.

Groot, Henriette de, geb. 9 Junij 1829, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

H.

Handleij, Mathilda Sophia, geb. 18 Sept. 1837, geëxam. in Zuidholland, kweekelinge te 's Gravenhage. In de beginselen der Engelsche taal.

Hellendoorn, Maria Johanna, geb. 19 Maart 1841, geëxam. in Overijssel, te Zwolle. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Heuvelmans, Elisabetha Cornelia Helena, geb. 24 Febr. 1837, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Amersfoort. In de handwerken voor meisjes.

Hintzen, Adriana Johanna, geb. 29 Jan. 1830, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen. In de handwerken voor meisjes.

Hoeven, Wilhelmina van der, geb. 8 April 1842, geëxam. in Utrecht. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen en in de handwerken voor meisjes.

Hondius, Petronella Susanna, geb. 7 Sept. 1833, geëxam. in Noordholland, te Hoorn. In de handwerken voor meisjes.

Hon Hon, Maria Louisa, geb. 13 Aug. 1839, geëxam. in Overijssel, te Deventer. In de beginselen der Fransche taal.

Hopp, Helena Hubertina, geb. 17 Maart 1824, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen. In de handwerken voor meisjes.

Hoven, Anna Mathilde Hubertina, geb. 23 November 1824, geëxam. in Limburg, te Kerkrade. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Hurter, Anna, geb. 11 Febr. 1838, geëxam. in Overijssel, te Kampen. In de beginselen der Fransche taal.

Hustinx, Maria Elisabeth Catharina Josephina, geb. 4 April 1836, geëxam. in Noordbrabant, te 's Bosch. In de beginselen der Fransche taal.

J.

Jacquemin, Virginie Josephine Hyacinthe Henriette, geb. 2 Julij 1837, geëxam. in Limburg, te Sittard. In de beginselen der Fransche taal, der geschiedenis en in de handwerken voor meisjes.

Jansen, Clasina Cornelia, geb. 3 Aug. 1840, geëxam. in Overijssel, te Hasselt, had acte als huisonderwijzeres. In de beginselen der Fransche taal en in de handwerken voor meisjes.

Johnstone, Susanna Anna, geb. 26 April 1839, geëxam. in Noordbrabant, te Werkendam. In de beginselen der Engelsche taal.

K.

Kloesmeijer, Geertruida Maria Johanna, geb. 28 Febr. 1824, geëxam. in Utrecht, te Soest. In de handwerken voor meisjes.

Knight, Sarah Annie, geb. 14 Sept. 1834, geëxam. in Overijssel, te Zwolle. In de beginselen der Engelsche taal.

Koning, Maria Christina de, geb. 29 Dec. 1841, geëxam. in Noordholland, kweekelinge te Haarlem. In de vakken *a*, *b*, *c*, *e*, *f* en *g* van art. 1 der wet.

L.

Lapra, Charlotta Louisa Margaretha, geb. 14 Dec. 1835, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

M.

Meuter, Eugenia Maria Louisa, geb. 20 Dec. 1841, geëxam. in Limburg, te Sittard. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen en in de handwerken voor meisjes.

Milliard, Emilia Eleonora Hubertina, geb. 30 April 1827, geëxam. in Limburg, hulponderwijzeres te Sittard. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen en in de handwerken voor meisjes.

O.

Oosteweeghil, Johanna Alida, geb. 23 Mei 1823, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

P.

Palmer, Ellen Martha, geb. 18 Julij 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Veenendaal. In de beginselen der Engelsche taal.

Plugger, Jacoba Maria, geb. 27 Nov. 1834, geëxam. in Utrecht, hulponderwijzeres te Utrecht, had acte als hoofdonderwijzeres. In de beginselen de Hoogduitsche taal.

R.

Ringlever, Tona Johanna, geb. 7 Julij 1830, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzeres te Schiedam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Hoogduitsche taal.

Roerink, Jacoba Carolina Agatha, geb. 10 Oct. 1841, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Breukelen. In de beginselen der Fransche taal.

Rooij, Eliza Hermina Carolina van, geb. 6 Oct. 1840, geëxam. in Utrecht, kweekelinge te Amersfoort. In de beginselen der Fransche taal en in handwerken voor meisjes.

S.

Schendel, Elizabeth Sibilla Hendrika van, geb. 25 Mei 1840, geëxam. in Overijssel, te Hasselt. In de beginselen der Nederlandsche taal en der aardrijkskunde.

Schendel, Louise Charlotte Constance Christina von, geb. 22 Nov. 1837, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen. In het lezen, schrijven en in de beginselen der Nederlandsche taal.

Smit, Geertruida Johanna, geb. 6 Aug. 1826, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

Smit, Henriette Jacoba, geb. 14 Aug. 1830, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

Smits, Maria Magdalena Agatha, geb. 6 Oct. 1837, geëxam. in Noordbrabant, te Oisterwijk. In de handwerken voor meisjes.

Sterk, Johanna Maria Susanna, geb. 6 Febr. 1842, geëxam. in Noordbrabant, hmisonderwijzeres volgens art. 7, litt. *b*, der wet, te Breda. In het lezen.

Stijger, Alida, geb. 1 Jan. 1839, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzeres te Amsterdam, had acte van algemeene toelating als schoolhouderes. In de beginselen der Engelsche taal.

Stoederum, Barta, geb. 16 Julij 1840, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

V.

Verbiest, Geertrui, geb. 7 Febr. 1829, geëxam. in Gelderland, te Nijmegen. In de handwerken voor meisjes.

Viot, Mathilde, geb. 3 April 1842, geëxam. in Noordbrabant, kweekelinge te Breda. In de beginselen der Fransche taal.

Vorst, Catharina Anna Maria, geb. 4 Julij 1819, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. In de handwerken voor meisjes.

W.

Werth, Catharina Josepha van der, geb. 3 Febr. 1835, geëxam. in Limburg, te Venraij. In de beginselen der Hoogduitsche taal, der geschiedenis en der aardrijkskunde en in het rekenen.

Wijnkes, Clara Rebecka, geb. 28 Jan. 1842, geëxam. in Noordholland, te Hilversum. In de beginselen der Fransche en Engelsche talen.

IX.

ONDERWIJZERS,

die met gunstig gevolg examen hebben afgelegd in een of meer der vakken van het verder voortgezet onderwijs (art. 72 der wet).

A.

Addens, Johannes, geb. 10 Dec. 1829, geëxam. in Groningen, onderwijzer te Winschoten, had den tweeden rang. Natuurkunde.

C.

Cochuret, Pierre Louis, geb. 19 Maart 1834, geëxam. in Noordholland, te Amsterdam. Fransche taal.

D.

Drost, Nicolaas Jurjan, geb. 28 Sept. 1838, geëxam. in Gelderland, hulponderwijzer te Wageningen, had den derden rang. Engelsche taal en wiskunde.

G.

Gerth van Wijk, Didericus, geb. 1 Junij 1835, geëxam. in Friesland, leeraar aan het gymnasium te Leeuwarden, had acte als hoofdonderwijzer. Hoogduitsche taal.

Grashuis, Jacob Thamme, geb. 21 Junij 1840, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Winschoten, had acte als huisonderwijzer. Fransche taal.

Gunn, Charles Hains, geb. 8 Aug. 1823, geëxam. in Zuidholland, huisonderwijzer te Rotterdam. Engelsche taal.

H.

Hage, Pieter, geb. 5 Jan. 1840, geëxam. in Noordholland, hulponderwijzer te Muiden, had acte als hulponderwijzer. Natuurkunde.

Hofkamp, (S. J.) vermeld onder V. Natuurkunde.

Huizinga, (E.) vermeld onder V. Natuurkunde.

J.

Jeanneret, Frederic, geb. 10 Oct. 1833, geëxam. in Noordholland, huisonderwijzer te Amsterdam, had acte als huisonderwijzer. Fransche taal.

K.

Koning Niehof, Reint, geb. 14 Dec. 1826, geëxam. in Groningen, onderwijzer te Scheemda, had den tweeden rang. Natuurkunde.

L.

Leopold, Martinus, geb. 19 Oct. 1830, geëxam. in Groningen, te Groningen, had den tweeden rang. Engelsche en Hoogduitsche talen.

M.

Meilink, Bartoldus, geb. 12 Jan. 1838, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Dordrecht, had den derden rang. Wiskunde.

Mieg, Johannes, geb. 18 April 1822, geëxam. in Zuidholland, huisonderwijzer te Rotterdam, had acte als huisonderwijzer. Hoogduitsche taal.

Moerkerken, Pieter Hendrik van, geb. 17 Febr. 1839, geëxam. in Overijssel, hulponderwijzer te Deventer, had acte als hulponderwijzer. Hoogduitsche taal.

S.

Scheurer, Ernest, geb. 8 Febr. 1837, geëxam. in Zuidholland, hulponderwijzer te Veur, had acte als huisonderwijzer. Fransche taal.

Strumpel, Gerrit, geb. 3 Sept. 1836, geëxam. in Gelderland, huisonderwijzer te Wageningen, had den derden rang. Engelsche taal en natuurkunde.

T.

Thomson, William Thomas, geb. 9 Maart 1840, geëxam. in Noordholland, huisonderwijzer te Amsterdam, had acte als huisonderwijzer. Engelsche taal.

V.

Viersen, Wessel, geb. 11 Nov. 1839, geëxam. in Groningen, hulponderwijzer te Groningen, had acte als hulponderwijzer. Hoogduitsche taal.

Volcke, Dr. *Christiaan Wilm*, geb. 3 Sept. 1818, geëxam. in Zeeland, conrector bij het gymnasium te Zierikzee. Fransche taal.

W.

Werkman, Hommo, geb. 31 Maart 1832, geëxam. in Groningen, te Groningen, had den tweeden rang. Natuurkunde.

Woltering, Franciscus Antonius Remigius, geb. 11 April 1836, geëxam. in Noordbrabant, hulponderwijzer te Boxmeer, had acte als hulponderwijzer. Natuurkunde.

X.

ONDERWIJZERESSEN,

die met gunstig gevolg examen hebben afgelegd in een of meer der vakken van het verder voortgezet onderwijs (art. 72 der wet).

J.

Jesse, (*M.*) vermeld onder II en VI. Fransche en Engelsche talen.

S.

Schubertz, (*H. J. von*) vermeld onder II. Fransche taal.

NOORDHOLLAND.

Elfde schooldistrict.

Vijfentwintigjarige schooldienst van den onderwijzer K. DEKKER LZ., *te* Nieuwendam.

Nieuwendam. Den 1 Junij j. l. vierde de hoofdonderwijzer K. DEKKER LZ. alhier gedachtenis van zijne vijfentwintigjarige ambtsbediening, en met hem de geheele gemeente.

Van het eene einde der plaats tot het andere waren uit schier alle huizen vlaggen uitgestoken, en ieder beijverde zich den onderwijzer zijne achting en belangstelling te doen blijken. De geheele dag werd dan ook ter zijner eer besteed.

Des morgens ten 10 ure verzamelde zich de jeugd voor het schoolgebouw, om eene wandeling met den hulponderwijzer door het dorp te doen. Na afloop daarvan trad zij het smaakvol versierde schoollocaal binnen, dat weldra met belangstellenden was opgevuld.

Vervolgens werd de onderwijzer door de feestcommissie van huis afgehaald en bij het binnen treden der school door de Schoolcommissie opgewacht, waarna de schoolkinderen een gezang aanhieven onder de leiding van den hulponderwijzer A. P. ZEILMAKER.

Vervolgens hield de Burgemeester der gemeente eene hartelijke toespraak, waarin hulde en dank werden betuigd aan den waardigen onderwijzer voor het voortreffelijk onderwijs, door hem aan de jeugd van *Nieuwendam* gedurende 25 jaren gegeven; hierna werd het tweede gezang aangeheven, waarop de Districts-Schoolopziener eene belangrijke rede hield, waarin hij met warme belangstel-

ling den onderwijzer geluk wenschte met het feest van heden, en in korte trekken al datgene schetste, waardoor de onderwijzer zich zoo algemeen bemind en geëerd had gemaakt. In Oost en West, in Zuid en Noord, zeide hij, overal is uw onderwijs bekend en wordt uw naam met eere genoemd.

Eene aanspraak door den oudsten der leerlingen werd besloten met een gepast zangstukje, door den hulponderwijzer opzettelijk voor die gelegenheid vervaardigd.

Nadat oudere leerlingen, die reeds de school verlaten hadden, bij monde van een hunner den jubilaris hadden gelukgewenscht, hield deze zelf eene treffende rede, zijnde eene korte geschiedenis van zijn vijfentwintigjarig verblijf in deze gemeente, waarin vooral de medewerking uitkwam, zoo van wege de overheid der plaats, als van den Schoolopziener, de Schoolcommissie, den predikant en de ouders der kinderen ten allen tijde ondervonden; lof en prijs werden hun hiervoor door den onderwijzer betuigd.

De leerlingen zongen hierop ten vierden male, waarna ten laatste de predikant der Hervormde gemeente nog een regt hartelijk en belangstellend woord tot zijn' vriend DEKKER rigtte, waarmede de plegtigheid van den morgen eindigde.

Des namiddags werd der jeugd speeltijd gegeven. Zij verzamelde zich daartoe op het versierde plein voor het schoolgebouw, alwaar voor verschillende uitspanningen was zorg gedragen.

Na van wege de feestcommissie in de school regt feestelijk te zijn onthaald, werd, onder geleide van den jubilaris zelf, eene tweede wandeling gehouden, die, even als de geheele plegtigheid, door muzijk werd opgeluis-

terd, en na afloop waarvan de kinderen andermaal werden onthaald; vervolgens werd hun de vrijheid geschonken, om naar goedvinden aan de aangebodene vermakelijkheden deel te nemen.

Middelerwijl genoten de autoriteiten een gul en onbekrompen onthaal ten huize van den hoofdonderwijzer.

Des namiddags ten 5 ure ontving de onderwijzer eene commissie uit het vierde onderwijzersgezelschap in het elfde district van *Noordholland*.

Onder begunstiging van eenen schoonen zomeravond, werd het plein voor de school geïllumineerd, en in het huis der gemeente aan allen, die gedurende den dag van hunne belangstelling niet hadden kunnen doen blijken, daartoe de gelegenheid geschonken, terwijl een eenvoudig avondmaal, den jubilaris van wege de feestcommissie aangeboden, den dag op waardige wijze besloot.

De onderwijzer ontving van wege de ingezetenen, belangstellende vrienden, voormalige en tegenwoordige leerlingen, en ambtgenooten, onderscheidene smaakvolle en keurige geschenken, te veel om hier op te noemen.

Wij eindigen het verslag met de vurige bede voor de gemeente en de jeugd van *Nieuwendam*, uitgedrukt in het laatste couplet van het 6de feestgezang:

Meester! leef nog lange,
Leef nog menig jaar;
O! wij wenschen allen,
Dat God lange U spaar.

Deze feestdag zal lang bij de gemeente in genoegelijk aandenken blijven.

NOORDBRABANT.

Fonds voor weduwen en weezen van onderwijzers.

De zesde jaarlijksche rekening van dit fonds is door de Commissie van beheer gedaan en door Commissarissen goedgekeurd.

Blijkens dezelve is over het afgeloopen dienstjaar van 1 Mei 1859 tot 1 Mei 1860 ontvangen *f* 1622.57
en in uitgaaf gebragt . . . . . „ 1579.82

Er waren 32 deelnemers à *f* 3
„ „ 15 „ „ „ 4
„ „ 23 „ „ „ 6
„ „ 10 „ „ „ 8
„ „ 31 „ „ „ 12
„ „ 13 „ „ „ 16

Het belegd kapitaal is groot *f* 11000, nominale waarde à 2½ pCt. rente, zoodat dit kapitaal sedert het voorgaande dienstjaar met *f* 2000 vermeerderd is.

Er zijn 7 weduwen van onderwijzers deelnemers, die gezamenlijk 26 aandeelen, elk van *f* 20, in het jaar, uit het fonds ontvangen.

Voor elk district zijn één of meer Correspondenten uit de deelnemers benoemd door Heeren Schoolopzieners, die bij het vervullen van openbare onderwijzersplaatsen aan de Gemeentebesturen de voorwaarde aanprijzen, dat de benoemde lid worde van het fonds.

De Commissarissen over het fonds zijn: de Heeren Jhr. Mr. J. B. A. J. M. Verheijen, Inspecteur, te *'s Hertogenbosch;* H. E. Verschoor, Schoolopziener in het derde district, te *Sleeuwijk;* J. Dijkhoff, Schoolopziener in het vierde district, te *Lithoijen.*

De Commissie van beheer bestaat uit de Heeren: Dr. C. R. HERMANS, Schoolopziener in het eerste district, Voorzitter, te *'s Hertogenbosch;* H. N. BALSEM, hoofdonderwijzer, vice-voorzitter, te *'s Hertogenbosch;* H. VAN DER HURCK, idem Secretaris, te *'s Hertogenbosch;* H. HULSKAMP, idem penningmeester, te *'s Hertogenbosch;* A. A. GROOS, idem lid, te *St. Michielsgestel;* H. FESTEN, idem lid, te *Haarsteeg;* L. H. BOELAARS, idem lid, te *Cromvoirt.*

De penningmeester, de Heer HULSKAMP, verdient bijzonderen lof voor de ijverige administratie van het fonds, die hij ondanks de menigvuldige daaraan verbonden werkzaamheden geheel belangeloos waarneemt.

Men heeft alle redenen over den bloei van het fonds te vreden te zijn, en er bestaat gegrond uitzigt, dat niet alleen de openbare, maar ook de bijzondere hoofdonderwijzers meer en meer zullen toetreden, om, bij overlijden, hunne weduwen en weezen in de voordeelen van dit fonds te doen deelen.

SCHOOLBERIGTEN.

Junij 1860.

NOORDBRABANT.

I Distr. Dr. *C. R. Hermans*, te *'s Hertogenbosch.*

'S HERTOGENBOSCH. Zoodra de Heer A. VERGEER, hoofdonderwijzer der Bijzondere school van de Nederduitsch Hervormde gemeente, zijn verlangen te kennen had gegeven, tegen Julij aanstaande zijne betrekking neder te leggen en Heeren diakenen hem, onder dankbetuiging voor zijne trouwe pligtvervulling gedurende 32 jaren, een eervol ontslag gegeven hadden, besloten zij in deze vacature bij vergelijkend examen te voorzien, dat, op hun verzoek, door den Heer Districts-Schoolopziener den 23 Mei heeft plaats gehad.

Blijkens de schriftelijke en mondelinge proeven in de vakken *a*—*i* van het lager onderwijs, behaalde H. H. VAN DE WERKEN, hulponderwijzer te *Delft*, de meeste punten, op wien dan ook door Heeren diakenen de keuze is uitgebragt. VAN DE WERKEN beval zich daarenboven aan om zijne toelating als onderwijzer in de drie levende talen en in de wiskunde. W. DEETMAN, hulponderwijzer te *Breda*, en J. J. RETEL, hoofdonderwijzer te *'s Hertogenbosch*, gaven insgelijks voldoende proeven van geschiktheid en bekwaamheid om aan het hoofd dezer school te staan.

's HERTOGENBOSCH. De Openbare Nederduitsche en Fransche school voor jongens vacant. *Mei* 1859.

ORTHEN, gemeente *'s Hertogenbosch*. De Openbare school vacant. *Dec.* 1858.

III Distr. *H. E. Verschoor*, te *Sleeuwijk*.

OUDHEUSDEN. Op den 27 April j. l. werden alhier in de verschillende vakken van het lager onderwijs, vergelijkend geëxamineerd de drie sollicitanten naar eene der Openbare scholen (art. 20 der wet) alhier, te weten: LODEWIJK REIJNIER REIJCKERS, van *Tilburg*, wijk *Heijkant*, met 24½ punten; CORNELIS NAALJENS, mede uit *Tilburg*, wijk *Veldhoven*, met 21¼ punten, en HENDRICUS VAN DER WIEL, van *Elshout*, met 17 punten, van welke laatstgenoemde, op den 8 Mei door den Gemeenteraad is benoemd om op den 1 Julij aanstaande zijne betrekking te aanvaarden.

VEEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

IV Distr. *J. Dijkhoff*, te *Lithoijen*.

DIEDEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

HAREN, gemeente *Megen c. a.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

V Distr. Dr. *F. B. Trosée*, te *Boxmeer*.

BOXMEER. Als tijdelijke waarnemer der Openbare school is opgetreden BERNARDUS STUMPEL, dusverre hulponderwijzer te *Delft*, in het bezit eener acte als hoofdonderwijzer. De oproeping der sollicitanten naar de opengevallen betrekking van onderwijzer zal later plaats hebben.

GROOTLINDEN, gemeente *Linden*. Den 2 Junij j. l. is het vergelijkend examen gehouden voor de vacature van hoofdonderwijzer. Van de drie sollicitanten zijn er twee opgekomen, HOUTMAN, bijzonder onderwijzer te *Beek*, bij *Nijmegen*, en NIJLAND, openbaar onderwijzer te *Batenburg*, welke beiden uitstekende bewijzen van bekwaamheid hebben gegeven. Uit de door Burgemeester en Wethouders in overleg met den Schoolopziener opgemaakte voordragt heeft de Raad, in zijne vergadering van den 9 Junij, den eersten candidaat, JOHANNES HOUTMAN, bezitter van den tweeden rang, tot hoofdonderwijzer te *Grootlinden* benoemd.

VI Distr. Dr. *J. A. W. Boerkamp*, te *Grave*.

BEDAF, gemeente *Uden*. Door het overlijden van JACOBUS VAN DE LEIJGRAAF is de Openbare school vacant geworden. Voor de tijdelijke waarneming is reeds zorg gedragen, terwijl verdere aankondiging later zal geschieden.

LOOSBROEK, gemeente *Dinther*. De Openbare school vacant. *Nov.* 1859.

VIII Distr. Mr. *G. J. A. Smitz*, te *Eindhoven*.

ACHT, gemeente *Woensel*. De Openbare school vacant. *Febr.* 1860.

XI Distr. *A. van der Poest Clement*,
te *Zevenbergen*.

DINTELOORD. Eene hulponderwijzersplaats vacant. *Nov.* 1859.

ZEVENBERGEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

XII Distr. Mr. *J. J. Loke*, te *Breda*.

GEERTRUIDENBERG. Eene gesubsidiëerde Bijzondere school voor meisjes vacant. *Maart* 1860.

'S GRAVEMOER. De Openbare school vacant. *Maart* 1860.

VRIJHOEVEN CAPELLE. De Openbare school vacant. *Maart* 1860.

GELDERLAND.

I Distr. Dr. *S. H. Rinkes*, te *Arnhem*.

WAGENINGEN. Voor de betrekking van hulponderwijzer aan de Stads-armenschool wordt, tegen 1 Augustus e. k., gevraagd een hulponderwijzer op eene jaarwedde van *f* 300.

Men vervoege zich, in persoon of met vrachtvrije brieven, bij den Burgemeester te *Wageningen*.

III Distr. *J. Goedhart*, te *Epe*.

BEEMTE, gemeente *Apeldoorn*. Op den 2 Junij j. l. had ten raadhuize der gemeente *Apeldoorn* het vergelijkend examen plaats der sollicitanten naar den onderwijzerspost te *Beemte*. Vijf sollicitanten hadden zich aangemeld en waren opgekomen. De Schoolopziener, bijgestaan door den hoofdonderwijzer C. J. NIJLAND, te *Epe*, nam het examen af, in tegenwoordigheid van Burgemeester en Wethouders, eenige leden van den Raad en de Plaatselijke Schoolcommissie. De uitslag van het examen was, dat er, in overleg met den Schoolopziener, drie mededingers op de voordragt werden geplaatst, waaruit de

Raad, bij besluit van den 14 dier maand benoemd heeft WILLEM JANSEN, thans hulponderwijzer te *Ruurlo*.

HATTEM. De Openbare kostschool vacant. *Mei* 1860.

IV Distr. *L. A. F. H.* Baron *van Heeckeren*, te *Zutphen*.

LOCHEM. De Openbare dag- en kostschool voor meisjes vacant. *Mei* 1860.

VERWOLDE, gemeente *Laren*. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

VI Distr. *C. A. L.* Baron *van Hugenpoth tot Aerdt*, te *'s Heerenberg*.

DOESBORGH. De Openbare Stads-Nederduitsche school vacant. *Junij* 1859.

GAANDEREN, gemeente *Ambt Doetinchem*. De Openbare school vacant. *Febr.* 1859.

IX Distr. *G. J. Holfscholten*, te *Wamel*.

LEEUWEN, gemeente *Wamel*. De Openbare school vacant. *April* 1860.

X Distr. Dr. *J. J. Kreenen*, te *Nijmegen*.

HATERT, gemeente *Nijmegen*. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

NIJMEGEN. Aan HERMAN HAGEMAN, hoofdonderwijzer van de derde stadsschool voor gewoon lager onderwijs, is op zijn verzoek eervol ontslag verleend wegens ligchaamszwakte, om in te gaan 1 Julij e. k. Tot vervulling dezer vacature worden sollicitanten van den tweeden of hoofdonderwijzersrang opgeroepen om hunne stukken,

vóór den 15 Julij e. k., vrachtvrij aan den Burgemeester der gemeente in te zenden. De voordeelen zijn: vrije woning, eene jaarwedde van *f* 500, 20 pct. van de schoolgelden, die boven het bedrag der jaarwedde ontvangen worden, en *f* 75 's jaars voor vuur en licht in de school.

NIFTRIK, gemeente *Wijchen*. De Openbare school vacant. *April* 1860.

WIJCHEN. Nadat Mejufvrouw A. M. AERTS hare betrekking als hoofdonderwijzeres eener Bijzondere school had nedergelegd, is hare plaats tijdelijk vervuld door Mejufvrouw H. J. VON SCHUBERTZ, die den 28 April j. l. hare stukken volgens art. 37 aan Burgemeester en Wethouders heeft ingediend, maar ook reeds weder van hare betrekking heeft afgezien en naar elders is vertrokken.

ZUIDHOLLAND.

I Distr. Jhr. Mr. *J. de Witte van Citters*, te *'s Gravenhage*.

'S GRAVENHAGE. De nieuw opgerigte Burgerschool tegen verhoogd schoolgeld vacant. *Jan.* 1860.

II Distr. Dr. *G. van Wieringhen Borski*, te *Delft*.

MONSTER. Aan de Openbare school eene hulponderwijzersplaats vacant. *Mei* 1860.

PIJNACKER. De Openbare school aan de Katwijksche brug vacant. *Mei* 1860.

IV Distr. Mr. *J. G. de Sain*, te *Leiden*.

AARLANDERVEEN. Aan de Openbare school eene hulponderwijzersplaats vacant. *Jan.* 1860.

HAZERSWOUDE. Door het vertrek van den hoofdonderwijzer J. A. VAN PESCH heeft de Bijzondere school voor gewoon en meer uitgebreid lager onderwijs opgehouden te bestaan.

HAZERSWOUDE. Aan de Openbare school aan den *Rijndijk* eene hulponderwijzersplaats vacant. Bezoldiging *f* 350.

OUDEWATER. De Openbare school vacant. *April* 1860.

PAPEKOP. De Openbare school vacant. *April* 1860.

WOERDEN. De Openbare school vacant. *Oct.* 1859.

ZEVENHOVEN. De Openbare school vacant. *April* 1860.

V Distr. Dr. *A. A. Deenik*, te *Rotterdam*.

ROTTERDAM. Ter vervulling der betrekking van hoofdonderwijzer aan eene der Tusschenscholen, opengevallen door het overlijden van den Heer J. G. KUIJPER, worden zij, welke naar die plaats wenschen mede te dingen, uitgenoodigd, met vrachtvrije brieven en onder overlegging der bij de wet gevorderde bescheiden, vóór den 10 Julij e. k., zich bij het Gemeentebestuur aan te melden. De voordeelen, aan die betrekking verbonden, zijn: eene jaarwedde van *f* 1300, en vrij gebruik van steenkolen en gas voor de huishouding, alles onverminderd hetgeen bij de wet van 13 Augustus 1857 is toegekend. De dag en de plaats van het vergelijkend examen zullen later aan de belanghebbenden worden kenbaar gemaakt.

ROTTERDAM. De Raad dezer gemeente heeft, in zijne vergadering van den 7 Junij j. l. benoemd tot leeraar aan de Vormschool, voor het onderwijs in de natuurkunde, den Heer J. P. A. FRANÇOIS;

tot hulponderwijzer aan de Jongensschool 3e klasse (hoofdonderwijzer den Heer C. DE JONGE), den Heer H. ESKES;

tot hulponderwijzeres aan de Meisjesschool 2e klasse (hoofdonderwijzer de Heer J. J. FIJNEBUIK), Mejufvrouw A. W. WIJTHOFF, en

tot hulponderwijzeres aan de Meisjesschool 1e klasse (hoofdonderwijzeres A. M. A. J. BAUDUIN), Mejufvrouw H. J. VON SCHUBERTZ.

ROTTERDAM. In de *Nieuwe Bijdragen* van Mei j. l. blz. 508, komt in de voordragt voor eene der jongensscholen 2e klasse, de Heer A. PELT voor, als zijnde in het bezit eener acte van den tweeden rang, en van admissie voor de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen. Daarbij moet nog worden gevoegd: en van eene acte van bekwaamheid als onderwijzer in de wiskunde.

ROTTERDAM. Eene Burgerschool vacant. *Aug.* 1859.

ROTTERDAM. De betrekking van hoofdonderwijzeres bij eene der bewaarscholen vacant. *Nov.* 1858.

VI Distr. *S. Gille Heringa*, te *Schiedam.*

BARENDRECHT. Aan de Openbare school eene hulponderwijzersplaats vacant. *Jan.* 1860.

SCHIEDAM. Eene der Openbare armenscholen vacant. *Mei* 1860.

VII Distr. Dr. *A. L. Gastmann*, te *Gouda.*

GOUDA. Aan de Openbare school voor jonge juf-

vrouwen eene plaats van hulponderwijzeres vacant. *Oct.* 1859.

GOUDA. De Raad dezer gemeente heeft, bij besluit van den 15 Mei j. l. benoemd tot hulponderwijzer aan de armenschool W. G. N. DE KEIZER, Ez., te *Tiel*, welke betrekking door den benoemde op den 1 Junij is aanvaard.

GOUDA. Aan de Openbare armenschool eene hulponderwijzersplaats vacant. *Jan.* 1860.

GOUDA. Aan de Openbare burgerschool eene hulponderwijzersplaats vacant. *Dec.* 1859.

VIII Distr. *A. Vogelsang*, te *Oud-Beijerland.*

NIEUWENDIJK, gemeente *Zuid-Beijerland* en *Goudswaard.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

NUMANSDORP, gezegd *Buitensluis.* Men verlangt voor de Openbare school twee hulponderwijzers tegen 1 October e. k.; één moet de wiskunde onderwijzen, zijne jaarwedde zal zijn *f* 400, terwijl de jaarwedde van den ander *f* 350 zal bedragen. Zij, die gewoon zijn in eene talrijke school, en den zang kunnen onderwijzen, zullen het eerst in aanmerking komen.

Men vervoege zich, vóór 1 Augustus e. k., met vrachtvrije brieven en de daarbij benoodigde bescheiden, aan den Burgemeester der genoemde gemeente.

IX Distr. Dr. *P. Romeijn*, te *Gorinchem.*

VIANEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

NOORDHOLLAND.

Distr. I—IV. *Amsterdam.*

AMSTERDAM. Door den Gemeenteraad van *Amster-*

dam, in zijne zitting van 16 Mei 1860, zijn benoemd: tot hulponderwijzer in de Stads-armenscholen HENDRIK KROESE, en tot hulponderwijzer aan de Stads-tusschenscholen JOHANNES KROPF.

IV Distr. Mr. *M. Schooneveld, P. Jzn.*, te *Amsterdam*.

'S GRAVELAND. Eene tweede hulponderwijzersplaats aan de Openbare school vacant. *Febr.* 1860.

HILVERSUM. Eene hulponderwijzersplaats vacant. *Julij* 1859.

NAARDEN. Eene kostschool vacant. *Dec.* 1859.

NAARDEN. Eene hulponderwijzersplaats aan de Openbare school vacant. *Dec.* 1859.

VI Distr. *M. Luijmes*, te *Alkmaar*.

ALKMAAR. Eene hulponderwijzersplaats aan de Stads-armenschool vacant. *Febr.* 1860.

EGMOND AAN ZEE. Twee hulponderwijzersplaatsen aan de Openbare school vacant. *Dec.* 1859.

EGMOND-BINNEN. Den 4 Junij j. l. is te *Egmond aan den Hoef* het vergelijkend examen gehouden ter voorziening in de betrekking van hoofdonderwijzer der Openbare school te *Egmond-binnen*.

Van de zeven sollicitanten, welke zich hadden aangemeld, hebben er vijf aan het onderzoek deelgenomen. Zij zijn allen op de voordragt geplaatst, in volgorde der door hen behaalde punten, als: J. G. BROUWER, hulponderwijzer te *Koog aan de Zaan*, met 51; KL. DEKKER, hulponderwijzer te *Zaandam*, met 37; J. VAN DER WAL,

hulponderwijzer te *Warmenhuizen*, met 35; A. F. Franse, onderwijzer aan het Aloijsius gesticht te *Amsterdam*, met 28, en P. Appelboom, onderwijzer te *Maria Hoorebeeke*, met $23^1/_2$.

De Gemeenteraad heeft, in zijne vergadering van den 13 daaraanvolgende, tot hoofdonderwijzer benoemd Antonius Franciscus Franse.

HET WOUD, gemeente *Bergen*. De Openbare school vacant. *Julij* 1858.

OUDORP. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

VII Distr. *P. J. Heijning*, te *Willemsoord*, gemeente *Helder*.

BURGERBRUG, gemeente *Zijpe*. Eene hulponderwijzersplaats vacant. Bezoldiging *f* 350.

HELDER. Aan de Openbare scholen binnen deze gemeente worden gevraagd twee eerste hulponderwijzers, ieder op eene jaarwedde van *f* 400.

Na de gewone voor- en namiddag schooltijden heeft men over den overigen tijd de vrije beschikking.

Sollicitanten worden uitgenoodigd hunne bewijzen van bekwaamheid en goed gedrag, vóór den 10 Julij a. s., in te zenden aan den Burgemeester der gemeente.

KOLHORN, gemeente *Barsingerhorn*. De Openbare school met 1 Julij vacerende, is de tijdelijke waarneming opgedragen aan W. Kuijk, hulponderwijzer aan gezegde school.

VIII Distr. *C. Gerdenier*, te *Medemblik*.

GROOTEBROEK. Eene hulponderwijzersplaats aan de Openbare school vacant. *Nov.* 1859.

HOOG- en LAAG-ZWAAGDIJK. De Openbare school vacant. *April* 1860.

X Distr. Mr. *J. G. A. Faber*, te *Hoorn.*

OOSTGRAFTDIJK, gemeente *Graft.* Den 22 Mei j. l. had het vergelijkend examen plaats voor de betrekking van hoofdonderwijzer der Openbare school. De drie sollicitanten, die zich hadden aangemeld, zijn opgekomen. Dadelijk na afloop is, in overleg met den Schoolopziener, de voordragt overeenkomstig de getoonde bekwaamheid opgemaakt, waarop de sollicitanten in den navolgenden rang zijn geplaatst: A. C. C. CROMJONGH, van *Wijk bij Duurstede;* JOH. GERMERAAD, van *Purmerende;* D. DE WIT, van *de Zijpe.*

De Schoolopziener werd bij het afnemen van het examen bijgestaan door den hoofdonderwijzer J. KOPPEN, van *Westgraftdijk.*

XI Distr. *R. Oldeman*, te *Krommenie.*

SCHELLINGWOUDE, gemeente *Ransdorp.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

XII Distr. Dr. *J. Roos*, te *Zaandam.*

ZAANDAM. De school op den Zuiddijk vacant. *Maart* 1856.

ZEELAND.

III Distr. Mr. *C. J. Pické*, te *Tholen.*

SCHAKERLOO, gemeente *Tholen.* De Openbare bij- en winterschool vacant. *Aug.* 1857.

VI Distr. Mr. *F. van Deinse*, te *Hulst.*

HULST. De eerste Stadsschool vacant. *Dec.* 1856.

UTRECHT.

I Distr. Mr. *W. J. van Hoijtema*, te *Utrecht.*

UTRECHT. Aan de Openbare scholen drie hulponderwijzersplaatsen vacant. *April* 1860.

II Distr. Jhr. Mr. *P. A. M. V. O. van Rijckevorsel van Rijsenburg*, te *Utrecht.*

LOENEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

III Distr. Mr. *A. N. J. van de Poll*, te *Amersfoort.*

BAARN. Aan de Openbare school eene hulponderwijzersplaats vacant. *Nov.* 1859.

IV Distr. Dr. *G. Leignes Bakhoven*, te *Utrecht.*

OVER LANGBROEK, gemeente *Langbroek*. Op den 15 Junij j. l. had het vergelijkend examen plaats voor de betrekking van hoofdonderwijzer der Openbare school, vacant door het pensioneren van den onderwijzer H. Lens. De Schoolopziener werd bijgestaan door den hoofdonderwijzer te *Nederlangbroek* C. A. van Schaik. Van de zes sollicitanten, die vele bewijzen van praktische kennis gaven, werden door Burgemeester en Wethouders, in overleg met den Schoolopziener, op het drietal geplaatst A. A. C. Cromjongh, hulponderwijzer aan de Openbare

school te *Wijk bij Duurstede;* D. C. WEIJERS, hoofdonderwijzer eener Openbare school te *Barneveld,* en H. L. ENDERLÉ, hoofdonderwijzer eener Bijzondere school te *Utrecht.*

De bepaling, om niet meer dan drie candidaten aan den Raad voor te dragen, heeft belet om A. W. MOLL, hulponderwijzer te *Charlois,* die den derde zeer nabij kwam, op de nominatie te plaatsen.

WIJK BIJ DUURSTEDE. Eene hulponderwijzersplaats aan de school voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs vacant. *April* 1860.

FRIESLAND.

1 Distr. Mr. *C. Sleeswijk Vening,* te *Leeuwarden.*

HUIZUM, gemeente *Leeuwarderadeel.* Den 19 Mei j. l. werd het vergelijkend examen gehouden voor de betrekking van hoofdonderwijzer der Openbare school. Van de 60 zich aangemeld hebbende sollicitanten hebben 37 aan het examen deelgenomen. De door Burgemeester en Wethouders, in overleg met den Schoolopziener, opgemaakte voordragt bevatte de navolgende alphabetisch genoemde onderwijzers: LEENDERT BOUWMAN, te *Oostermeer;* HEERT DIJKSTRA, te *Marssum;* MARIUS VAN DER FEEN, te *Burgwerd;* IZAÄK MULDER, te *Tolbert;* HARM TIMMER, te *Hoogeveen,* en YZAÄK VAN TUINEN, hulponderwijzer te Leeuwarden, waarvan de laatstgemelde door den Gemeenteraad, bij besluit van den 13 Junij j. l., is benoemd geworden.

LEEUWARDEN. De Openbare school vacant. *Maart* 1860.

OUDEBILDTZIJL, gemeente *Bildt.* Uit het vroeger aangekondigde zestal is door den Gemeenteraad, op den 19 Mei j. l., tot hoofdonderwijzer te *Oudebildtzijl* benoemd KLAAS BROUWER, hoofdonderwijzer te *Blankenham.*

II Distr. Dr. *C. J. de Lussanet de la Sablonière*, te *Harlingen.*

BOLSWARD. De Openbare armenschool vacant. *April* 1860.

MAKKUM, gemeente *Wonseradeel.* De tweede Openbare school vacant. *Mei* 1860.

III Distr. Mr. *J. J. Bolman*, te *Kollum.*

BORNWERD, gemeente *Westdongeradeel.* De Openbare school vacant. *Febr.* 1859.

HIJAURE, gemeente *Westdongeradeel.* De Openbare school vacant. *Nov.* 1856.

HOLLUM, gemeente *Ameland.* Eene hulponderwijzersplaats vacant. *Oct.* 1859.

TERNAARD, gemeente *Westdongeradeel.* Bij Raadsbesluit van den 21 Mei 1860 is benoemd tot hulponderwijzer te *Ternaard* FOKKE BEETSMA, van *Hantum.*

IV Distr. Mr. *J. H. Beucker Andreae*, te *Leeuwarden.*

KOLLUM, gemeente *Kollumerland* en *Nieuw-Kruisland.* De Openbare school vacant. *Julij* 1859.

V Distr. Mr. *J. I. Schotborgh Simon*, te *Heerenveen.*

GERSLOOT, gemeente *Aengwirden.* De Openbare school vacant. *Jan.* 1860.

VI Distr. Jhr. Mr. *F. H. van Beyma thoe Kingma*, te *Heerenveen.*

BENEDENKNIJPE, gemeente *Schoterland.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

HEERENVEEN, gemeente *Schoterland.* De betrekking van bewaarschoolhouderes vacant. *Sept.* 1859.

VII Distr. *M. L. van de Woestijne Voerman*, te *Joure.*

KOUDUM, gemeente *Hemelumer Oldephaert* en *Noordwolde.* Door het overlijden van den hoofdonderwijzer PETRUS DE COCK is de Openbare school vacant geworden. De tijdelijke waarneming der school is opgedragen aan den hulponderwijzer G. DE VRIES. Omtrent de vervulling wachte men nader berigt.

WIJCKEL, gemeente *Gaasterland.* De Openbare school vacant. *Febr.* 1860.

VIII Distr. *J. H. Behrns*, Prov. Inspecteur, te *Franeker* (tijdelijk).

POPPINGAWIER, gemeente *Rauwerderhem.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

UITWELLINGERGA, gemeente *Wijmbritseradeel.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

OUDEGA, gemeente *Wijmbritseradeel.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

IX Distr. Mr. *K. Hanga*, te *Harlingen.*

JORWERD, gemeente *Baarderadeel.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

MANTGUM, gemeente *Baarderadeel.* De Openbare school vacant. *April* 1860.

OVERIJSSEL.

I Distr. Mr. *H. E. C. van Kerckhoff*, te *Zwolle.*

HASSELTERDIJK, gemeente *Zwollerkerspel.* De Openbare school vacant. *Maart* 1860.

III Distr. Dr. *D. Bierens de Haan*, te *Deventer.*

HELLENDOORN. Eene hulponderwijzersplaats vacant. *Maart* 1860.

HOLTEN. Eene hulponderwijzersplaats aan de Openbare school vacant. *Nov.* 1858.

WESEPE, gemeente *Olst.* De Openbare school vacant. *April.* 1860.

IV Distr. *T. de Voogt*, te *Oldenzaal.*

GOOR. Eene hulponderwijzersplaats vacant. *Maart* 1860.

HENGELO. Door den Heer A. HULSHOFF POL is eene bijzondere herhalingschool opgerigt ten behoeve der kinderen in zijne fabriek werkzaam. Het onderwijs, den

4 Junij j. l. aangevangen, is opgedragen aan J. A. D. BONKE, hulponderwijzer aan de Openbare school, die daartoe de bevoegdheid bezit.

V Distr. Mr. *B. G. ten Pol*, te *Almelo*.

AGELO, gemeente *Denekamp*. De Openbare school vacant. *Sept.* 1858.

LOSSER. Eene hulponderwijzersplaats aan de school der wijk *Lutte* vacant. *April* 1859.

TUBBERGEN. Voor de Openbare school wordt gevraagd een hulponderwijzer tegen eene jaarwedde van *f* 200.

VII Distr. Mr. *J. Cornelissen*, te *Steenwijk*.

BLANKENHAM. Ter vervulling der Openbare school, opengevallen door het vertrek van K. BROUWER naar *Oudebildtzijl*, zal hier op Zaturdag, den 28 Julij e. k., des voormiddags te half negen, een vergelijkend examen plaats hebben in de kerk.

Hoofdonderwijzers, die daarbij willen mededingen, zullen de vereischte stukken vrachtvrij moeten inleveren bij den Burgemeester der gemeente, vóór den 20 Julij e. k.

Aan de school is eene jaarwedde verbonden van *f* 425 met woning en tuin.

Verder dient tot narigt, dat de betrekking van organist, die aan BROUWER en aan diens voorganger was opgedragen, jaarlijks *f* 50 opbrengt. Het Gemeentebestuur kan echter omtrent deze bediening in de Hervormde kerk geene bepaalde toezegging geven.

GRONINGEN.

II Distr. *C. Römelingh*, te *Oldekerk.*

PIETERZIJL, gemeente *Grijpskerk.* De Openbare school vacant. *April* 1860.

III Distr. Dr. *P. Hofstede de Groot,*
te *Groningen.*

HOUWERZIJL, gemeente *Ulrum.* De Openbare school vacant. *Maart* 1860.

IV Distr. Mr. *E. van Loon*, te *Appingedam.*

GODLINZE, gemeente *Bierum.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

V Distr. *B. Brugsma*, te *Groningen.*

SLOCHTEREN. Den 4 Junij j. l. overleed alhier, in den ouderdom van 32 jaren, de verdienstelijke hoofdonderwijzer der Openbare school WILLEM THOLEN, nalatende eene weduwe en twee jonge kinderen. Slechts 15 maanden was hij hier als onderwijzer regt nuttig werkzaam, en verwierf zich in dien korten tijd de liefde zijner leerlingen en de algemeene achting en genegenheid zijner dorpsgenooten, van het Gemeentebestuur en van zijnen Schoolopziener.

Door dit voor het onderwijs gevoelig verlies is de betrekking van hoofdonderwijzer, waarmede tot dusverre, onder goedkeuring van Heeren Gedeputeerde Staten dezer provincie, de post van koster, voorlezer en voorzanger der Hervormde kerk verbonden was, vacant geworden.

In de tijdelijke waarneming der schooldienst is volgens de wet voorzien. Het vergelijkend examen voor de ver-

vulling zal later in dit tijdschrift en in de voornaamste dagbladen dezer provincie worden aangekondigd.

DRENTHE.

I Distr. *H. Boom*, te *Assen.*

ANNERVEEN, gemeente *Anlo.* De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

ANNERVEENSCH KANAAL, gemeente *Anlo.* De Openbare school vacant, ten gevolge der benoeming van W. Houwing tot onderwijzer te *Kloosterveen*, gemeente *Assen.*

ASSEN. De betrekking van onderwijzer in de gevangenis vacant. *Mei* 1860.

KLOOSTERVEEN, gemeente *Assen.* Bij besluit van den Gemeenteraad, van 26 Mei, is Willem Houwing, de eerste op het drietal volgens het vergelijkend examen, tot hoofdonderwijzer der Openbare school benoemd.

II Distr. Mr. *C. L. Kniphorst*, te *Gieten.*

KLOOSTERVEEN, gemeente *Smilde.* Negentien onderwijzers hadden zich voor het vergelijkend examen aangegeven; zeven zijn opgekomen, en hebben zich aan het onderzoek onderworpen met volgenden uitslag: Jan Venekamp, met acte van den tweeden rang, de school waarnemende, verkreeg 39 punten; Klaas Bok, met acte als zoodanig, hoofdonderwijzer te *Gasselter-Nieveensche Mond;* Berend Huizingh, als boven, te *Wijster*, 34; Douwe Hoogeveen, acte van den tweeden rang, hoofdonderwijzer te *Nijensleek*, 32; Jan Temmink, met

acte als hoofdonderwijzer, hulponderwijzer te *Meppel*, 32; AREND VAN LOENEN, hulponderwijzer te *Bellingwolde*, 29; FREDERIK KUIJERS, met acte als hoofdonderwijzer, hulponderwijzer te *Meppel*, 25 punten. De drie eersten zijn op het drietal gebragt; de eerste, J. VENEKAMP, is door den Gemeenteraad den 4 Junij benoemd.

LIEVEREN, gemeente *Rhoden*. De Openbare school vacant. *Aug.* 1859.

III Distr. Mr. J. D. Dibbits, te *Borger*.

DROUWEN, gemeente *Borger*. Door het beroep van den onderwijzer MOLEWIJK naar elders is de Openbare school opengevallen.

VALTERVEEN, gemeente *Odoorn*. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

IV Distr. J. van der Veen Az., te *Hoogeveen*.

COEVORDEN. Voorloopig berigt. Voor de Openbare school van uitgebreid lager onderwijs, inzonderheid in het Fransch en Hoogduitsch, ook in het Engelsch, zal eerlang vergelijkend examen worden gehouden. Wedde *f* 600 en vrije woning, met gelegenheid om kostleerlingen te houden. De tijd van aangifte enz. zal nader worden bekend gemaakt.

OUD SCHOONEBEEK, gemeente *Dalen*. Het vergelijkend examen voor de Openbare school is den 18 Mei te *Dalen* gehouden. Met gemeen overleg is den volgenden dag het drietal opgemaakt: GERRIT HARMANUS MOLEWIJK, met den tweeden rang, hoofdonderwijzer te *Drouwen*; LUCAS JANS MEIJER, met acte als hoofdonderwijzer,

de school te *Kloosterveen* (*Assen*) waarnemende; HENDRIK RUSSCHER, met acte als boven, hulponderwijzer te *Hoogeveen*. Den 25 Mei heeft de Gemeenteraad MOLEWIJK benoemd.

V Distr. Dr. *P. Hofstede Crull*, te *Meppel*.

NIJEVEEN. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

ZUIDWOLDE. De Openbare school vacant. *Mei* 1860.

LIMBURG.

IV Distr. Jhr. Mr. *E. W. A. Kerens de Wolfrath*, te *Maastricht*.

BORN. De Openbare school vacant. *Junij* 1859.

VI Distr. *L. F. H. Beerenbroek*, te *Roermond*.

HUNSEL. De Openbare school vacant. *April* 1860.

VII Distr. Dr. *J. P. H. van de Loo*, te *Venlo*.

MAASBREE. Op den 24 Mei j. l. had alhier het vergelijkend examen plaats voor de betrekkingen van hoofdonderwijzer der Openbare scholen van *Maasbree* en *Baarlo*.

Dit examen werd afgenomen door den Schoolopziener, bijgestaan door D. SCHRAM, hoofdonderwijzer te *Venlo*, ten overstaan van Burgemeester en Wethouders en der Plaatselijke Schoolcommissie, en in tegenwoordigheid van eenige leden van den Gemeenteraad.

De zeven sollicitanten, die zich voor deze betrekkingen hadden aangeboden, waren allen opgekomen. Het examen werd in het schoollocaal te *Maasbree* gehouden en duurde des morgens van 8 tot 12 ure. Terwijl aan

ieder der sollicitanten, beurtelings, dezelfde mondelinge vragen werden gedaan, konden de zes anderen hun schriftelijk werk in een nabijgelegen vertrek vervaardigen. Des namiddags werd dit examen, ten Raadhuize te *Baarlo*, voortgezet en duurde van 4 tot 8 ure.

De lijst van voordragt werd door Burgemeester en Wethouders, in overleg met den Schoolopziener, naar gelang der door sollicitanten aan den dag gelegde bekwaam- en geschiktheid, opgemaakt, en wel in deze volgorde: J. GEENE, vroeger hulponderwijzer te *Horn;* J. A. MELOT, hulponderwijzer te *Thorn;* J. J. SNIJDERS, hulponderwijzer te *Baarlo*, en J. SCHOENMAKER, hoofdonderwijzer aan eene Bijzondere school te *Valkenswaard.*

De Gemeenteraad van *Maasbree* heeft, bij besluit van den 7 Junij j. l., benoemd tot hoofdonderwijzers: JAN ANT. HUB. MELOT voor de Openbare school van *Maasbree*, en JAN JOZ. SNIJDERS, voor die van *Baarlo.*

BERIGT.

Personen, boven de zestien jaren, die aan de *Arnhemsche kweekschool voor onderwijzeressen* zich wenschen te bekwamen tot hulponderwijzeres of hoofdonderwijzeres, gelieven zich, vóór 15 Julij e. k., met vrachtvrije brieven aan te melden bij het bestuur, hetwelk tot het geven van gewenschte inlichtingen bereid is.

Arnhem, 1 Junij 1860.

Het Bestuur,

(*get.*) L. A. J. W. SLOET,
Voorzitter.

(*get.*) J. P. DE KEIJSER,
Secretaris.

INHOUD.

MENGELWERK.

Welken gang van studie moet men aanbevelen aan jongelingen, die op hun achttiende jaar den hulponderwijzersrang verkregen hebben, en op hun driecntwintigste in het bezit van den hoofdonderwijzersrang wenschen te zijn? Bl. 537
De overhaasting in het onderwijs . . . . . — 544
Methode en Tucht . . . . . — 555

SCHOOLNIEUWS.

Ontslag van den Heer Mr. H. U. Huguenin *als Schoolopziener in het achtste schooldistrict van* Friesland. — 558
Tijdelijke waarneming van het achtste schooldistrict in Friesland . . . . . — 558
Ontslag van den Heer Mr. F. B. Coninck Liefsting *als en benoeming van den Heer* H. Boom, *tot Schoolopziener in het eerste schooldistrict van* Drenthe . . . — 559
Benoeming van onderwijzers voor de dienst in Nederlandsch Indie . . . . . — 559
Pensioenen door den Koning, krachtens de wet van 13 *Augustus* 1857 (Staatsblad nº. 103), *verleend aan eervol ontslagen onderwijzers en onderwijzeressen* . . . . . — 560
Vrijstelling van zegel- en registratie-gelden voor de bewijzen, bedoeld bij art. 37, *litt.* c, *der wet op het lager onderwijs* . . . . . — 560

Besluit van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 22 Junij 1860, n°. 59, *5de afd., houdende verdeeling der som, voor schoolonderwijzersgezelschappen over het jaar* 1860 *toegestaan* . . . — 561

NORMAALLESSEN. Zuidholland . . . . . — 563

Lijst der school- en huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, die in het voorjaar van 1860 *examen afgelegd en acten van bekwaamheid verkregen hebben* . . . . . — 565

NOORDHOLLAND. *Elfde schooldistrict.*

Vijfentwintigjarige schooldienst van den onderwijzer K. DEKKER Lz., *te* Nieuwendam . . . . . — 613

NOORDBRABANT.

Fonds voor weduwen en weezen van onderwijzers . — 616

SCHOOLBERIGTEN *van Junij* 1860. . . . . — 618